

gea

quadern de la terra

número 10 - 2002

preu: 3 euros

Insularitat i medi ambient, dependència mútua

"SA
NOS
TRA"

CADENA DE RÀDIO

Família

Editorial

Insularitat i medi ambient, una estratègia comuna

3

Document

Pensar en el futur d'Europa

4

Informe

La llarga marxa cap al reconeixement de la insularitat

Per Sebastià Verd

6

Insularitat**"A Menorca es pot rectificar"**Entrevista a Sergi Marí, *per Antoni Oliver*

11

"El poder econòmic condiciona la política eivissenca"Entrevista a Marià Serra Planells, *per Constanza Forteza*

16

Formentera: l'illa que vol existir Entrevista a Isidor Torres Cardona, *per Gina Garcías Sansaloni*

19

Els límits de la naturalesa Entrevista a Josep Antoni Alcover Tomàs, *per Juanjo Sánchez*

24

"L'home forma part de la natura"Entrevista a Josep Miquel Vidal, *per Magdalena Cortès*

29

Notícies del món

33

Les Illes

35

Agenda

37

*Les opinions expressades a aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors i no compten necessàriament amb el suport de la Fundació **"SA NOSTRA"**, Caixa de Balears.*

Formentera, la més petita de les Pitiüses, és un clar exemple de relació entre la insularitat i el medi ambient. Aquí és absolutament inconcebible una política territorial, i fins i tot un model de vida, que no tenguí cura de l'entorn. El medi ambient és, més que a cap altra banda, una qüestió natural.

Insularitat i medi ambient, una estratègia comuna

Les Nacions Unides declararen el mes de setembre del 1999 que les illes juguen un paper molt important com a guardians de la biodiversitat del planeta, però que han de fer front a una allau creixent d'agressions mediambientals i que per això necessiten el suport internacional. Les illes tenen un denominador comú: són o solen ser posseïdores d'un tresor natural que l'aïllament geogràfic ha preservat durant segles, però que l'avanç de les comunicacions i l'efecte de globalització han esvaït, tot transformant els espais i posant de relleu la fragilitat d'aquests territoris. Les causes són múltiples, però sobretot destaca una major pressió demogràfica i un major ús dels escassos recursos naturals existents. En aquest sentit és indubtable que el turisme hi juga un paper destacat. Un turisme que –dit enguany a la cimera de Quebec sobre ecoturisme– ha de trobar el punt d'equilibri entre la preservació del patrimoni natural i cultural dels països receptors i el seu mateix desenvolupament, és a dir, un desenvolupament sostenible. D'això s'ha tractat, justament, a la cimera de Johannesburg, la reedició de la Cimera de la Terra del 1992 on s'adoptà el pla d'acció global per al desenvolupament sostenible anomenat Agenda 21.

Els deu anys transcorreguts des de Río fins a Johannesburg han servit, potser, per prendre consciència de la realitat, però no per aplicar solucions o, almenys, no en la mesura que calia esperar. D'això en sabem molt a les Illes Balears, on no fa gaire "SA NOSTRA", a través de Balears 2015, plantejava la problemàtica de l'aigua en un congrés internacional d'experts, no només en relació al nostre arxipèlag, sinó a la resta de la Mediterrània. És, precisament, aquesta regió del món –la Mediterrània– un dels ecosistemes

de major interès ecològic en relació a altres zones biogeogràfiques del planeta, tal com reconeix un informe d'Eurisles, un organisme europeu instituit per a la defensa del patrimoni natural de les illes, que han de fer front a una creixent demografia i a una no menys forta urbanització, endemés d'un intens trànsit marítim i una explotació dels recursos, tant marítims com terrestres. Una situació que és especialment greu a les regions insulars, atesa, com es diu a la declaració de les Nacions Unides, la limitació i la fragilitat del territori.

Davant aquesta realitat, davant uns riscos majors a les illes que no als continents, s'imposen polítiques que integrin el desenvolupament sostenible –o durable, com es diu a altres indrets– amb la protecció de l'entorn. En el cas de les Illes Balears és evident que hi ha una mancança de recursos naturals que permetin mantenir els alts índexs de creixement demogràfic i de consum de territori com els registrats en els darrers anys. L'activitat turística genera desequilibris molt diferents tant ambientals com socioculturals, però al mateix temps són una font de riquesa de la qual és impossible prescindir-ne. Per això s'imposa un doble front: per una part el reconeixement de la insularitat per part de les institucions estatals i europees que poden ajudar a reestructurar l'actual model econòmic i, per l'altra, la protecció mediambiental.

Ambdós són objectius compatibles i complementaris. Els dos són imprescindibles per garantir un futur de prosperitat com el que, econòmicament, s'ha conegut en els darrers anys. Formen part, en definitiva, d'una estratègia comuna que beneficiarà l'entorn natural de les Illes, el seu medi ambient, però sobretot la qualitat de vida dels que hi resideixen.

núm. 10 - setembre, 2002

Edita: Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears

C. de Can Tàpera, 5 - 07015 Palma.
Tel. 971 70 74 21 - Fax 971 70 79 50
E mail: fundacio@sanostra.es

Consell Assessor:

Miquel Alenyà, Miquel Pasqual,
Andreu Ramis, Albert Catalan,
Miquel Rayó, Joan Mayol i
Bartomeu Tomàs.

Director: Sebastià Verd

Secretària de redacció:

Magdalena Mulet

Redactors i col·laboradors:

Jordi Calleja, Constanza Forteza,
Gina Garcías, Maria Ferrer, Miquel
Massutí, Antoni Oliver, Jaume
Rosselló i Juanjo Sánchez.

Redacció: Fundesba SL.

F. de Borja Moll, 10 - entresòl
Tel. 971 71 16 61.
07003-Palma.

Disseny i realització:

Eparrutx, Tel. 971 420 966

Dipòsit Legal: PM-433-1998

Preu: 3 euros
Subscripció: 9 euros
(tres números per any)

TARJA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i llinatges .....

.....

Adreça .....

Ciutat ..... C/P .....

Tel ..... Fax .....

Dades bancàries:

"SA NOSTRA" Caixa de Balears, oficina .....

Compte corrent/llibreta d'estalvis núm. ....

Per a subscripcions emplenau aquesta tarja i adregeu-la a:

Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears

C. de Can Tàpera, 5 - 07015 Palma.

Tel. 971 70 74 21 - Fax 971 70 79 50

o bé per correu electrònic, a: fundacio@sanostra.es

*Els tres primers números de GEA - Quadern de la Terra
seran de franc, a partir de la recepció d'aquesta subscripció.*

Les illes reclamen suport europeu per a un desenvolupament sostenible

Les regions insulars de la Unió Europea formen pinya davant Brussel·les per reclamar l'atenció de les institucions comunitàries envers els problemes derivats de la insularitat, entre els quals els més importants són els referits a les qüestions de l'entorn. Les illes són territoris mediambientalment fràgils i d'aquí la transcendència de cadascuna de les passes que s'han donat. En aquest apartat de document, GEA recull dues de les iniciatives més recents. Una, relativa al futur paper de les illes dins de la Unió i l'altra, més específica, sobre les prioritats de l'entorn. Una, la primera, se situa en el marc de les institucions a Brussel·les i l'altra a Mallorca en ocasió de la reunió de ministres de medi ambient que ha tenguut lloc enguany, tot coincidint amb el semestre de la presidència espanyola.

Pensar en el futur d'Europa

Les regions insulars de la UE varen presentar davant la Convenció Europea -a través de la Conferència de Regions Perifèriques Marítimes d'Europa (CRPM)- una comunicació en la qual reivindiquen la necessitat d'aplicar "disposicions específiques en els territoris de la UE que, com les illes, s'enfronten a condicionaments geogràfics de caràcter permanent". Aquesta comunicació es va lliurar durant la reunió de la Con-

ferència de Regions Perifèriques Marítimes d'Europa (CRPM), de la qual formen part les Illes Balears. De fet, el responsable de la delegació del Govern de les Illes Balears a Brussel·les, Antoni Costa, així com un tècnic de la Direcció General de Relacions amb Europa de la Conselleria de Presidència participen a la reunió per donar suport a les reclamacions de la CRPM.

Segons la nota, l'esmentada comunicació posa de manifest el fet que mentre la UE "ha adoptat mesures concretes per suprimir els obstacles tècnics i reglamentaris per a la lliure circulació de persones, béns, serveis i capitals, no ha desenvolupat polítiques que possibilitin les mesures corresponents per suprimir els obstacles que troba la lliure circulació de persones, béns i serveis en territoris afectats per condicionaments permanents, com són les illes".

Entre aquests condicionaments s'assenyala la fragmentació territorial en el cas dels arxipèlags; la dimensió demogràfica o geogràfica reduïda; la dificultat afegida a la seva accessibilitat; l'alt cost de les infraestructures i serveis; els recursos naturals i humans limitats, etc. Per tot això, les regions insulars demanen la inclusió d'una referència a la cohesió territorial entre els objectius fonamentals de la Comunitat Europea, així com una nova redacció del Tractat d'Amsterdam que reculli el reconeixement de l'existència de condicionaments estructurals permanents i la possibilitat d'adoptar mesures específiques per posar-los remei.

PER UN DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

D'altra banda i en relació a la problemàtica del medi ambient, les regions insulars d'Europa feren arribar a la Comissió Europea un document sobre les urgències de les illes en aquesta matèria. Les regions insulars s'adreçaren a la reunió de ministres de medi ambient que tengué lloc a Mallorca en ocasió del semestre de presidència espanyola i de la qual en fou l'amfitrió el ministre espanyol, Jaume Matas.

AQUESTA ÉS LA DECLARACIÓ:

1. Atès l'increment dels riscos a què es veu sotmès el nostre planeta, és necessari i urgent reactivar el procés iniciat a la cimera de Río l'any 1992 a favor d'un model de desenvolupament basat en els principis de sostenibilitat. Els progressos realitzats durant la darrera dècada en qüestions com són: les conseqüències que comporta el canvi climàtic, el manteniment de la biodiversitat, la protecció forestal, la lluita contra la desertificació, l'aprofitament dels recursos naturals i biològics i la protecció dels oceans, no han estat suficients per assolir canvis significatius d'abast en els mètodes de producció i en els hàbits de consum.
2. En aquest context de riscos creixents i d'increment en la pressió sobre els recursos, les illes es veuen particularment afectades a causa de factors com són: el territori limitat, l'alta dependència dels recursos marins, la vulnerabilitat enfront dels desastres naturals i dels accidents ecològics, i la pressió demogràfica ocasionada per l'ocupació humana a les zones litorals o per la pressió estacional del turisme.
3. Per tal que aquestes característiques específiques siguin tenguudes en compte, s'han adoptat disposicions especials per a les illes a diversos nivells, i especialment en

Port d'Eivissa.

convenció Europea, que tengué lloc a finals de juny a Brussel·les sota la direcció de la representant personal del president del Govern central i membre del presidium de la Convenció, l'actual ministra d'Afers Estrangers Ana Palacio.

La Convenció, segons una nota de la Conselleria de Presidència del Govern de les Illes Balears, es va posar en marxa el passat dia 28 de febrer amb l'objectiu de reflexionar sobre les qüestions principals que planteja el futur de la UE i de fer arribar recomanacions a la Conferència Intergovernamental que se celebrarà l'any 2004 per revisar els tractats de la Unió davant la seva ampliació. Entre els organismes regionals que hi participen hi ha la

"l'Agenda 21", capítol 17, on se subratlla la necessitat d'atorgar una atenció especial a aquests territoris vulnerables i fràgils. Quant a això, les illes s'enfronten en gran part a dificultats de la mateixa naturalesa que aquelles a les quals s'enfronten les regions marítimes en el seu conjunt. És convenient, doncs, pensar en un reactivament del procés de Rio que tengui en compte les dificultats d'aquestes àrees insulars i més especialment dels petits estats insulars, la supervivència dels quals es troba en greu perill.

A nivell mundial:

4. En aquest àmbit, les regions insulars europees se solidaritzen amb els petits estats insulars en desenvolupament (els SIDS) i amb els estats costaners d'escassa altitud que són membres d'AOSIS (Aliança de Petits Estats Insulars). Així mateix, són plenament conscients dels reptes únics als quals s'han d'enfrontar els SIDS i de la necessitat d'una presa en consideració particular dels seus problemes i de les seves necessitats.
5. Esperen, per tant, de la comunitat internacional que es posin en marxa els compromisos de l'Agenda 21, el programa d'acció de Barbados i la Declaració del Mil·lenni, i que s'asseguri una ajuda financera i tècnica adequada als SIDS per permetre l'aplicació íntegra d'aquestes disposicions.
6. La comunitat internacional, en particular, hauria de:
  - a) Establir una nova societat de cooperació en matèria d'energies renovables per al desenvolupament sostenible dels SIDS.
  - b) Atorgar recursos financers i tècnics suplementaris per reforçar les capacitats dels SIDS.
  - c) Concedir als SIDS una ajuda financera i tècnica àmplia per permetre'ls utilitzar el millor possible la seva situació oceànica.
  - d) Prendre en consideració els SIDS, petites economies vulnerables, en el context de l'OMC.
  - e) Desenvolupar una cooperació tècnica i financera amb els SIDS amb la finalitat de permetre'ls una reducció de la seva vulnerabilitat enfront de l'agressió exterior, els desastres naturals i les amenaces mediambientals com són ara els canvis climàtics.

A nivell comunitari:

7. Les illes es congratulen que els principis del desenvolupament sostenible estiguin cridats cada cop més a servir de base a les polítiques aplicades a nivell comunitari, tal i com es reflecteix en l'estratègia adoptada per la Unió Europea a la Cimeira de Göteborg el juny de 2001. El futur d'aquestes polítiques ja no podrà dissenyar-se fora d'aquest marc i el projecte de reforma de la política pesquera comuna, en fase d'aprovació, va en aquest sentit; la mateixa cosa ocorrerà amb la política de cohesió econòmica i social després del 2006.
8. D'altra banda, per assolir els objectius d'un desenvolupament sostenible, esdevé necessari un canvi en les actituds, una evolució en les formes de governament i una intensificació de determinades mesures. Entre aquestes mesures, les que tenen una finalitat mediambiental requereixen ser reforçades i anar orientades de manera prioritària cap a la prevenció. La conseqüència per a les illes serà un increment en els costos addicionals que

Formentera.

han de suportar en àrees com són la gestió de residus i de recursos hídrics o la introducció de sistemes energètics basats en energies renovables. Així, doncs, és necessari que es produeixi un augment dels mitjans destinats a les illes, a través de la política de cohesió que s'aplicarà després del 2006, per atendre el cost addicional originat per la introducció d'un nou model de desenvolupament.

9. A més d'aquests mitjans financers, les illes han de poder beneficiar-se, en el marc de les polítiques a favor seu, de la flexibilitat necessària per posar en marxa en el seu territori instruments econòmics, financers o jurídics adaptats a les seves necessitats mediambientals, en particular en els àmbits de l'energia, del proveïment d'aigua, dels residus o dels transports.
10. Aquest conjunt de disposicions només serà plenament eficaç si evolucionen les formes de governament i s'assigna als responsables electes de les zones insulars el seu paper en el disseny, l'aplicació i el seguiment de les estratègies, els programes i les normes reguladores. Concretament, és necessari trobar nous mètodes de cooperació entre els diferents nivells de govern que permetin consultar als responsables regionals a l'inici del procés decisor, que introdueixin una major flexibilitat en l'aplicació de les normatives, amb la finalitat de tenir en compte les particularitats geogràfiques i la capacitat operativa i que afavoreixin l'aplicació de les estratègies d'integració.

Paisatge de la serra.

L'existència d'illes és una realitat geogràfica que ningú mai no gosaria contradir i, no obstant això, el reconeixement de la insularitat per part dels estats continentals ha suposat una llarga reivindicació que encara és lluny de finalitzar. La insularitat és una vella qüestió que a les Balears ha travessat moltes diferents etapes i situacions. El fet és que ser illa implica unes despeses econòmiques superiors en el mercat globalitzat i sobretot uns costos ambientals derivats de ser territoris limitats i d'haver d'aplicar quasi sempre solucions locals i no compartides pels territoris del continent.

La llarga marxa cap al reconeixement de la insularitat

Sebastià Verd

Les Illes Balears són una comunitat rica o, almenys, això és el que diuen les estadístiques, però com s'assenyala en el primer informe del CES (el Consell Econòmic i Social de les Balears) també arrossegueu un fort dèficit social. L'esmentat informe posa de relleu els contrastes existents entre el vigorós creixement econòmic de l'arxipèlag i els indica-

dors socials i culturals. Les Balears no inverteixen a bastament ni en formació ni en investigació i desenvolupament. Els pressuposts de la Comunitat Autònoma són insuficients i en aquest sentit, el CES s'apunta a la reivindicació del REB (el règim especial de les Illes Balears) com a instrument que, fonamentat en la insularitat, ha de possibilitar les inversions que avalin un model de desenvolupament

prou més sostenible que l'actual. Segons el president de la comissió que ha redactat la memòria del Consell, Carles Manera: "no pot ser que les Balears presentin dèficits importants en matèria social i en infraestructures al mateix temps que són finançadores nates d'Espanya i de la Unió Europea, és a dir, que donen molt més del que reben".

La situació de les Illes Balears és complicada, el seu model de creixement ha donat lloc a un èxit sense precedents entre els territoris insulars i al mateix temps, paradoxalment, ha evidenciat les grans fragilitats d'aquests territoris. En conseqüència, d'una manera quasi lògica, la nostra comunitat autònoma ha estat present, si no liderat, tots els moviments vindicatius de l'insularisme a la Unió Europea. La recent declaració de les Illes Balears com a Regió Europea del 2003 n'és una prova més, una declaració que el president Antich ha presentat com a ocasió excepcional per avalar davant Madrid i Brussel·les la doble vocació que com a illes tenen les Balears, vocació europeista i de decisiva mediterraneïtat. Un doble punt de vista que fa que les Ba-

leers no només siguin un model a seguir per mor de l'èxit econòmic, sinó també s'hagin de tenir en compte les assignatures pendents en matèria social, cultural i mediambiental.

EL MIRALL DE LA TEMPORADA

El panorama econòmic actual, després d'una temporada turística caracteritzada per un descens generalitzat en el nombre de turistes, ha situat les Balears davant la necessitat d'adaptar-se a un menor ritme de creixement. El mercat ha frenat un escalfament econòmic que havia fet sonar les alarmes, però l'alentiment, lluny de ser la solució és un problema afegit per a un model fonamentat en creixements continuats. Ara més que mai s'evidencia la urgència d'inversions en infraestructures que millorin el producte turístic i la qualitat de vida dels illencs i del medi ambient, però els recursos financers de les administracions són els que són, és a dir, que no n'hi ha prou per fer front al repte de modernitzar l'economia. L'ecotaxa és una injecció, però la seva quantia és insuficient, a més d'haver propiciat una fractura entre l'executiu i els empresaris del principal sector productiu de les Illes. El règim especial és, en aquestes circumstàncies, més important que mai, però topa amb les disputes partidistes i amb la falta de suficient cohesió entre els agents socials de les Balears per poder-lo reclamar amb eficàcia davant Madrid.

Segons exposava Joan Manuel López Nadal en la seva condició de director general de Relacions Europees a un seminari sobre identitat mediterrània celebrat a la Universitat Rovira i Virgili, "per als ciutadans de les Illes Balears resulta una exigència fonamental que les instàncies decisòries, tant a nivell estatal com europeu, tenguin en compte la nostra característica de territori insular, amb els condicionaments naturals que això suposa. Les illes tenen limitacions estructurals, fragilitats ambientals i condicionaments pel que fa a les seves comunicacions amb els territoris continentals que gairebé mai no són percebudes ni apreciades des d'aquest costat de la mar. Acudir al simple criteri de la renda com a eix vertebrador de la política de fons, ajudes i programes de desenvolupament regional, tant a càrrec de l'Estat com de la Unió Europea, no pot recollir de forma suficient els desavantatges naturals que es deriven del fet insular". Aquesta postura política que es desprèn de les paraules del diplomàtic i fins fa poc alt càrrec del Govern de les Illes Balears no fa sinó donar resposta a una situació que els illencs coneixen ben bé:

DESENVOLUPAMENT NO SOSTENIBLE

Les Illes Balears no sobrepassen els 800.000 habitants i no obstant això reben més de deu milions de turistes a l'any. A pesar de la seva petitesa geogràfica són una potència turística a nivell mundial, la qual cosa ha conformat un model econòmic fonamentat en el sector terciari, entorn del qual es mou més del 80% del producte interior brut, una economia "d'èxit" que ha situat les Balears en un dels llocs de privilegi espanyols i europeus en renda per càpita i, com a conseqüència d'això, ha produït una allau immigratòria sense precedents. En ple mes de juliol del 2002, i a pesar de l'alentiment econòmic, el conseller de Treball, Eberhard Grosske, pogué informar que 436.426 persones feien feina a les Illes, un "rècord històric", un 13,4% més que el 1999, i amb l'índex d'atur -el 4,6% de la població activa- més baix de tot l'Estat. Però malgrat això, n'hi ha hagut prou amb un any de frenada per provo-

car una desacceleració, també, en el creixement de la renda i, conseqüentment, s'ha comprovat allò que es denunciava des de fa anys: si no s'hi introdueixen canvis d'estructura: el model econòmic de les Balears serà a la llarga insostenible, sobretot si tenim present que un dels seus èxits és la qualitat de vida i que aquesta es mesura tant pel nivell de riquesa com per l'entorn.

Un recent informe presentat per l'executiu davant el Comitè de Regions Europees assenyalava la importància del medi ambient en l'èxit turístic de les Illes Balears, però que aquest fet contrastava amb l'exigència d'un consum excessiu de territori i de recursos naturals terrestres i marítics, "béns -s'hi deia- sempre limitats dins d'una regió insular". L'ecotaxa i tot un seguit de mesures mediambientals promogudes pel Pacte de Progrés van, precisament, en la direcció de corregir aquesta divergència. Si tornem a l'informe de CES, es pot comprovar que les condicions de vida reals dels residents a les Illes no es corresponen amb la fredor de les dades macroeconòmiques i això imposa un canvi de rumb. Ho diuen el director dels indicadors de sostenibilitat turística, Macià Blázquez i l'autor de la petjada ecològica de les Illes, Ivan Murray, en un article firmat conjuntament amb Joana Maria Garau, ambientòloga de la UIB. Parlen d'un model insostenible quan diuen que "gràcies que som illes, ens és possible analitzar acuradament els fluxos demogràfics, materials i energètics que caracteritzen la nostra economia. Podem establir quanta gent som, entre residents i turistes, els doblers que circulen, els vehicles que hi ha a la terra i a la mar, l'extensió que hem urbanitzat, l'aigua o l'energia que consumim o els residus contaminants que emetem".

LES ILLES, LABORATORIS D'ESTUDI

La insularitat afavoreix la mesura i, en aquest sentit, la definició de 44 indicadors de sostenibilitat turística referits tant als àmbits demogràfic, econòmic, social com ambiental. Així s'estableix que mentre la població resident cresqué en un 6% durant la dècada dels noranta, la turística ho féu en un 14%, i assolí un sostre de població l'estiu del 1999 de 1.465.689 persones. La urbanització ha fet possible aquest creixement de la població i ha possibilitat fins i tot que la pressió demogràfica es pugui seguir incrementant fins a les 1.803.568 persones. Una situació preocupant, perquè ha repercutit no només en la qualitat ambiental sinó en qüestions de tipus social, com el preu de l'habitatge, que la societat no pot obviar. Això ha obligat a mesures excepcionals com l'anomenada llei de quotes que intenta regular el creixement de la construcció per evitar l'excessiu

IMEDOC (territori i població)

	quilòmetres quadrats	habitants
Illes Balears	4. 974	850.000
Còrsega	8.681	260.000
Sardenya	24.089	1.600.000
Sicília	25.708	5.000.000

Font: Eurisles

La situació de les Illes Balears és complicada, el seu model de creixement ha donat lloc a un èxit sense precedents entre els territoris insulars i al mateix temps, paradoxalment, ha evidenciat les grans fragilitats d'aquests territoris

escalfament i, per tant, l'accentuació dels desequilibris.

Com s'ha citat, hi ha molts d'altres indicadors, un dels quals és molt popular, perquè tothom el pateix. Es tracta de la congestió del trànsit rodat provocada per un increment de gairebé el 50% del parc mòbil de vehicles en menys de deu anys. Els autors dels indicadors il·lustren perfectament la situació quan exposen que en el supòsit que tots els vehicles sortissin al mateix temps a les carreteres de les Illes Balears, ocuparien un 35% de la seva extensió. Un risc de congestió que també es dona a la mar, atès que s'ha triplicat el nombre d'embarcacions matriculades. Les dades d'una i altra situació aconsellarien l'increment de les infraestructures, carreteres i ports, però una política ambiental que tenguí present l'escassetat dels recursos naturals i, sobretot, de l'espai, fa que la regulació hagi de cercar altres camins.

PLANIFICAR EL CREIXEMENT

Pla de carreteres, pla de transport, plans territorials, llei de creixement, llei del sòl... la trama planificadora i legislativa es fa cada vegada més atapeïda, però tanmateix, ens diu Macià Blázquez, "el principal factor territorial de transformació antròpica a les Illes Balears ha estat la urbanització". La urbanització ocupa el 5% del territori, un percentatge prou important si el comparem amb el d'altres territoris insulars. Més, sobretot, si aquesta comparació es fa sobre el litoral. Les Balears tenen una quarta part de la

costa ocupada per la urbanització. La consciència social és gran respecte de la necessitat de planificar d'acord amb les limitacions de la insularitat. El Parlament balear ha legislat sobre com limitar el creixement, des de la protecció d'es Trenc fins a la Llei d'espais naturals o les DOT. I des de l'executiu s'impulsen noves iniciatives, combinades amb els plans territorials que

redacten els consells insulars d'acord amb les seves competències. Però, mentrestant, els dèficits ambientals es consoliden.

Segons els autors dels indicadors de sostenibilitat, no es pot passar de llarg sobre la pressió que s'exerceix sobre els escassos recursos naturals de les Illes. Així, la mitjana de consum d'aigua per habitant i dia ha crescut un 6,7%, sent ara la mitjana de 312,3 litres per habitant i dia, quan l'estàndard de societats amb el mateix nivell de desenvolupament que les Balears és de 150 l/hab/dia. La raó no és altra que el turisme, com ho prova que els municipis costaners de Mallorca consumeixin el 65% més d'aigua per habitant i dia que la resta. I el mateix es pot dir del consum energètic que mostra pautes de consum encara més insostenibles. L'indicador ha crescut en un 37% entre el 1989 i el 1999, un percentatge fins i tot superat en el darrer lustre, que va registrar increments per sobre del 10% anual. Els autors parlen d'un consum desmesurat d'energia que fa que si "l'any 1989 necessitàvem 2,2 vegades l'extensió de les Illes Balears per fixar les nostres emissions de CO₂, l'any 1999 ja necessitàvem 3,3 vegades l'esmentada extensió. Els termes establerts pel Conveni de Kyoto –de no superar en més del 15% les emissions del 1990 l'any 2010, es començà a superar el llindar l'any 1996, i s'assoleix el 31% de superació del llindar a finals del període d'anàlisi".

EL RÈGIM ESPECIAL

Són només alguns exemples que posen de relleu tot allò que és en joc en els moments actuals i que té a veure amb la insularitat i amb el model econòmic de les Balears. És en joc la qualitat de vida, la qualitat del producte turístic i també la solidaritat amb la sostenibilitat planetària, tal com s'acaba de veure a la nova Cimera de la Terra, a Johannesburg. Les Illes Balears han d'introduir reformes en el seu model, però per a això necessiten recursos més amplis o, si més no, el reconeixement de la insularitat que possibiliti polítiques apropiades al simple fet de ser illes. D'aquesta manera, el 1998 les Corts espanyoles aprovaren el REB, la Llei de règim especial de les Balears, que desenvolupa l'article 138 de la Constitució on es reconeixen les particularitats dels territoris insulars. El REB pretén compensar els desavantatges de la insularitat. És un bon instrument, que no satisfà les aspiracions que els responsables del Govern de les Illes Balears, llavors del PP, havien dipositat en la seva tramitació, però que pot ser un bon fonament per resoldre la vella qüestió dels costos de la insularitat. Però la veritat és que s'ha avançat molt poc.

Si abans de la seva aprovació, el Partit Socialista era el més crític respecte del REB, un cop investit Francesc Antich com a president de la comunitat, el règim ha esdevingut un dels principals cavalls de batalla del Pacte de Progrés per poder dur a terme les polítiques reequilibradores de la insularitat. La justificació la donava el conseller d'Hisenda quan explicà l'abast de l'ecotaxa –motivada per la manca de recursos financers procedents de l'Estat– davant la recent quarta conferència de cambres de comerç i indústria de les regions insulars de la Unió Europea celebrada a Basse-Terre. Joan Mesquida es demanava si les illes havien de renunciar o no a imputar els costos mediambientals a les activitats que els ocasionen i en aquest sentit apuntava que "les Illes Balears presenten una situació de maduresa turística en la qual el creixement no pot ser, no ha de ser, més quantitatiu sinó qualitatiu. El turisme és un sector potent, resistent a les crisis i que creix en la participació del PIB més de pressa que la resta de sectors. Però a les Balears, com a Europa, el turisme ja no pot competir en preus. Hem d'oferir qualitat i això vol dir diversificació, vol dir inversions en infraestructures i en medi ambient. Hem d'oferir qualitat, seguretat, sanitat i medi ambient, que són les coses per a les quals els nostres turistes estan disposats a pagar més".

Les cambres de comerç de Mallorca, Eivissa i Formentera, i de Menorca s'han mostrat històricament molt actives respecte de la insularitat. Varen promoure els primers estudis sobre les despeses i han tengut un paper destacat a totes les conferències de regions insulars. Cal destacar l'informe sobre la insularitat que l'economista Miquel Alenyà féu a principis dels setanta. Les cambres i també patronals i sindicats han donat suport a les campanyes promogudes des del Govern. La darrera, enguany mateix, quan els agents socials es reuniren al Consolat de Mar per exposar els projectes que s'haurien de finançar a través del REB amb caràcter immediat, un pressupost que supera els 1.200 milions d'euros, per complir amb els objectius bàsics de la llei que no són altres que reequilibrar l'economia de les Illes. El text de la llei ho especifica quan diu que "la insularitat balear genera un conjunt de desavantatges que han de ser corregits o compensats i que afecten, entre altres àmbits, el transport, les comunicacions, el proveïment de les primeres matèries i els productes de primera necessitat, circumstàncies totes elles que coincideixen en un mateix efecte

L'ecotaxa és una injecció, però la seva quantia és insuficient endemés d'haver propiciat una fractura entre l'executiu i els empresaris del principal sector productiu de les Illes

econòmic: un considerable increment de les activitats productives..." i efectes també socials i mediambientals.

Davant la Conferència de Regions Insulars de les cambres de comerç, Joan Mesquida parlava de tres efectes negatius del model de desenvolupament de les Illes que cal compensar. El primer sobre el territori, el segon sobre la qualitat dels llocs de feina i el tercer sobre la societat. "La tercera transformació és la cultural i social -deia- en aquesta qüestió les illes a més d'un sistema ecològic fràgil també som un sistema cultural fràgil per la nostra limitació territorial i de població. La nostra llengua i la nostra cultura es poden veure seriosament amenaçades, precisament quan s'inicia un prometedor procés de recuperació a l'empara de l'Estatut d'autonomia. Nosaltres, els habitants europeus de les illes d'Europa hem de demanar a les institucions europees el reconeixement d'aquesta fragilitat i l'atenció que es mereix. La nostra demanda d'atenció als problemes i peculiaritats insulars també ha de passar per garantir les nostres maneres de ser.

LES ILLES EN EL MÓN

Al capdavant allò que demana el conseller d'Hisenda no és aliè a allò que demanen totes les illes del món. Els casos poden ser diferents, els graus de desenvolupament de les economies també, però el fet insular sempre té un denominador comú, el mateix que s'exposa a la declaració de les Nacions Unides del 1999 sobre els petits estats insulars en desenvolupament. On diu textualment l'ONU que "conegudes per la seva idíl·lica bellesa i les seves cultures diferents, les nacions formades per petites illes juguen un paper important com a guardianes d'una riquesa de biodiversitat única i extenses àrees d'oceà que cobreixen una sisena part de la superfície terrestre (...) però aquestes illes- paradisos, que altre temps foren autosostenibles són ara en línia frontal de la lluita mundial per protegir el medi ambient i cercar un desenvolupament sostenible (...) els fràgils ecosistemes costaners es veuen amenaçats (...) persones que durant segles visqueren en harmonia amb la naturalesa ara cerquen un lloc en una economia globalitzada.

A la Cimera de la Terra celebrada a Río fa deu anys més de cent estats adoptaren un programa d'acció exhortant la comunitat internacional a abordar els problemes de les illes. Dos anys després, a Barbados, tengué lloc una conferència mundial de desenvolupament sostenible a petites illes. Més recentment, a Quebec, al si de la cimera mundial sobre turisme sostenible, les illes i en general tots els territoris costaners tornaren a ser objecte d'atenció i, aquest cop, amb una referència concreta al turisme. La insularitat és, si més no, un fet diferencial, un valor afegit en molts de casos, però també una barrera que limita creixements per sobre dels recursos naturals disponibles. Una qüestió que la UNESCO també recull a les dues conferències sobre desenvolupament sostenible a illes que celebrà el 1995 a Lanzarote i el 1997 a Menorca.

ELS COMPROMISOS DE MENORCA I CALVIÀ

A Menorca, la UNESCO subratllà que "el desenvolupament econòmic, el progrés social i cultural i la protecció del medi ambient són components interdependents i que reforcen el desenvolupament sostenible i la justícia social". La conferència donà lloc als anomenats compromisos de Menorca entre els quals figura, de manera destacada, "promoure la diversificació d'activitats en tots els sectors i en

especial a àmbits sensibles com el turisme, sobre la base d'una gestió racional dels recursos naturals i culturals de les illes, tot evitant perilloses especialitzacions", tal com ja es recomanava a la Carta de Turisme Sostenible adoptada a la Conferència de Lanzarote o a la Declaració de Calvià - també el 1997- sobre turisme i desenvolupament sostenible en el Mediterrani.

A Calvià, una reunió d'experts avalada per la Direcció General de Medi Ambient de la Comissió Europea, apuntava el turisme com a motor de desenvolupament de la Mediterrània, però es feien diferències sobre el grau de desenvolupament. En algunes zones, com les Illes Balears, és

Les Balears i Malta

Més enllà de l'IMEDOC i del paper representat en el Comitè de les Regions, les Illes Balears han trobat en Malta un aliat important de cara al futur. Malta és candidata a ingressar a la Unió i, precisament en relació a aquest esdeveniment, ha signat amb les Balears un acord de col·laboració mitjançant el qual la nostra comunitat assessorarà l'Estat maltès en el procés d'integració. El director general d'Economia, Antoni Montserrat, ha estat l'encarregat d'establir les primeres relacions.

Des del Govern de les Illes Balears hi ha un gran interès per dur a terme aquest agermanament atesa la gran quantitat de similituds i

El vicepresident del Govern amb el primer ministre maltès.

paralelismes en les estructures d'ambdós països, tant des del punt de vista econòmic, com cultural i geogràfic. Sens dubte suposa l'inici d'unes relacions més intenses que poden tenir fruit en la propera entrada de Malta a la UE, per ajudar a fer entendre la problemàtica de la insularitat a la UE.

Ambdós països presenten una mancança històrica d'infraestructures, així com un mercat interior reduït, a més de tots els altres factors derivats de la insularitat (cost addicional en transports i comunicacions, baix nivell de competitivitat, dificultat per desenvolupar l'economia...). De la mateixa manera, a Malta també hi conviuen dues llengües oficials (maltès i anglès) i, a més, també ha estat una colònia anglesa com Menorca i des del 1967 és un estat independent.

Paradoxalment, no obstant això, Malta no podrà participar com a estat membre a les comissions d'illes perquè administrativament no serà reconeguda com a tal, ja que en la definició d'illes la Unió exclou els territoris on hi ha la capital d'un estat. Sí que hi podrà ser, en canvi, la petita illa de Gozo que juntament amb Malta forma l'Estat maltès.

imprescindible "renunciar al creixement sense límits i rehabilitar el patrimoni natural i edificat, mentre que en altres zones emergents el que s'ha de fer és tenir cura que les noves iniciatives no deteriorin els recursos. En definitiva, es digué, "avançar cap a la sostenibilitat exigeix canviar de formes de pensar, d'actuar, de produir i de consumir".

En definitiva, avançar cap a la sostenibilitat exigeix canviar de formes de pensar, d'actuar, de produir i de consumir

LA UNIÓ EUROPEA I EL TRACTAT D'AMSTERDAM

Mentrestant, a Europa, les illes reivindiquen el paper que els correspon tant per la seva població i territori com, sobretot, per ser uns compendis de biodiversitat que cal preservar. Un moviment que té una fita important en el reconeixement de la insularitat en el Tractat d'Amsterdam, el 1998, i que de llavors ençà no ha deixat d'avançar. Les Illes Balears s'hi ha compromès de valent i els fruits es comencen a veure. Però les Balears no són més que una de les 26 regions insulars d'Europa, un conjunt d'illes –properes al continent algunes i ultraperifèriques les altres– que signifiquen el 3,4% del territori de la Unió i, igualment, el 3,4% de la població. En total 14 milions de persones que viuen i se senten illencs.

Hom pot dir que la Unió Europea en els seus orígens ignorava el fet diferencial insular com a justificant d'una política pròpia per als territoris illencs, però a poc a poc la veu de les illes s'ha fet present a les institucions europees. El 1983, l'Informe Harris sobre "les illes i les regions perifèriques i marítimes de la Comunitat" i el 1987 l'Informe Barret, inicien el procés de reconeixement. El 1995, a Valldemossa, tres regions insulars de tres estats diferents de la Mediterrània Occidental creen l'IMEDOC, una aliança d'illes formada per Còrsega, Sardenya i les Illes Balears a les quals cinc anys després s'afegiria Sicília. L'empenta que aquest fet provocà en el moviment insularista europeu donà lloc a un nou informe, que firmà l'eurodiputat italià Vincenzo Viola, un informe important, perquè marcà el camí de no retorn cap al reconeixement de la insularitat.

En el seu informe, Viola es refereix a les conclusions dels successius congressos de cambres de comerç de les illes europees celebrats a Quio, Palma i Palerm, també a l'esmentada conferència de desenvolupament a les illes, de Menorca i entre d'altres coses arriba a conclusions tan òbvies, però políticament noves, com que "una regió insular és una part d'un país membre (de la UE) totalment envoltat per la mar, sense connexió fixa amb el continent i en el qual no hi ha situada cap capital de la Unió", reconeix els desavantatges estructurals i la fragilitat mediambiental, i en conseqüència estima que és injust aplicar rigorosament el límit del 75% del PIB per càpita per acollir-se als fons estructurals perquè, com diu el Tractat d'Amsterdam, les regions insulars haurien de gaudir de mesures específiques.

En qualsevol cas, el text del tractat és objecte de polèmica perquè si bé reconeix el fet insular, no acaba de definir quines illes s'hi poden acollir, si la política de cohesió europea afecta totes les regions insulars o si aquestes, al cap i a la fi, s'hauran d'examinar amb els mateixos paràmetres que les regions continentals. Des de les Balears, el Govern i la resta d'institucions –com les cambres de comerç– segueixen una política clarament dirigida a fer valer la discontinuïtat territorial per afavorir inversions que preservin les societats illenques davant els impactes culturals

Les Balears, Regió Europea del 2003

Les Illes Balears seran la Regió Europea de l'any 2003. Aquest nomenament, promogut per primera vegada a la Unió Europea, entrarà en vigor formalment el proper dia 1 de gener de l'any que ve. Juntament amb les

Acte de presentació de Balears, regió d'Europa.

Balears, la República de Carèlia (Rússia) comparteix designació com a representant de l'Europa no comunitària. En aquest sentit, s'ha de dir que cada any hi optaran dues candidatures. Una d'una regió de l'Europa comunitària i una altra de l'Europa no comunitària.

Segons el jurat, el fet de ser una regió insular que demostra un important dinamisme econòmic ha estat decisiu. En aquest sentit, en el discurs d'acceptació, el president Antich destacà que el nomenament significa un repte per a les Balears i per a totes les illes perquè –afirmà– només amb la implicació de tots serà possible avançar en la construcció de l'Europa que volem".

"L'acord de nominació que avui firmam –digué el president– significa per a nosaltres un reconeixement del fet regional dins la Unió Europea i una plataforma excepcional per a la difusió dels valors d'identitat i particulars de la nostra comunitat".

i mediambientals que pateixen. En aquest sentit, les Illes Balears participen activament tant en el Comitè de les Regions de la Unió Europea com a la Conferència de les Regions Perifèriques i Marítimes d'Europa, una organització independent de cooperació interregional.

Europa ja reconeix la insularitat o, si més no, el seu comitè econòmic i social ha dictaminat que les xarxes transeuropees de transports no es poden acabar a la voreira de la mar, sinó que han d'integrar les illes i que aquest fet ha de ser tengut en compte amb la revisió dels fons de cohesió de manera que "el mercat interior i les normes relatives a la igualtat d'oportunitats han d'abastar el conjunt de la Unió" i que "el desenvolupament ha de compensar els desavantatges geogràfics permanents", si bé això implica tenir molt en compte els problemes ambientals, sobretot els derivats del consum energètic, la producció de residus i el proveïment d'aigua.

Sergi Marí, director de l'Observatori Mediambiental de Menorca, impulsa la investigació científica i social per tal de determinar quin és l'estat de la Reserva de la Biosfera, declaració feta per la UNESCO per a Menorca. Des d'aquest observatori s'analitzen variables que van des de l'estat de les aigües del litoral, fins al nombre d'automòbils que diàriament hi ha a l'illa. El resultat, en definitiva, no és dolent. Hi ha una bona qualitat mediambiental, encara que existeix el perill d'un creixement urbanístic i d'un canvi d'ús del sòl d'agrícola a urbà o a agrícola intensiu. Malgrat tot, Sergi Marí creu que el Pla territorial de l'illa de Menorca serà la "constitució territorial", és a dir, un gran pacte, a favor del territori i de la protecció del medi natural.

"A Menorca es pot rectificar"

Antoni Oliver

-Quins són els objectius de l'OBSAM?

-El primer que s'ha de dir és que l'OBSAM és un projecte de l'Institut Menorquí d'Estudis, que és un organisme autònom del Consell Insular, científicament independent, format per investigadors. Dins aquest institut es va crear el projecte de l'Observatori Socioambiental per fer un se-

guiment continuat de la Reserva de la Biosfera de Menorca. És a dir, de tot allò que significa el nexa entre activitat humana i conservació de recursos naturals. Estudiam totes aquelles qüestions socioambientals que poden explicar com evoluciona Menorca des del punt de vista de la sostenibilitat, és a dir, de la relació entre l'activitat humana i els recursos naturals, tot tenint en compte que la

conservació és l'opció que ha fet Menorca des que va ser declarada Reserva de la Biosfera.

-Com incideix la declaració de Reserva de la Biosfera a l'illa?

-La Reserva de Biosfera té tres pilars, un és el desenvolupament econòmic i la conservació, que és el desenvolupament sostenible i afecta els poders públics, però també té el pilar de la participació ciutadana, d'implicació de la societat menorquina, perquè no només ha de ser una cosa administrativa, sinó participada i vista com un compromís global de la societat, dels sectors privats i dels cívics i el tercer és la investigació científica, del qual nosaltres ens en sentim responsables. I fins i tot, de l'educació, la sensibilització, la difusió de dades, etc. Aquesta és la responsabilitat que ens hem atorgat i la duim a terme a través de l'Observatori.

-El seguiment ha donat algun resultat significatiu?

-Ja ha donat resultats. El seguiment es pot fer de moltes maneres. A Menorca, la veritat és que hi ha bastant investigació científica feta, perquè la tradició d'investigació ve de la creació de la Fundació de l'Enciclopèdia de Menorca, i això permet tenir dades dels darrers trenta anys i veure com han evolucionat qüestions important dins el camp de les ciències naturals i socials. Això permet projectar tendències,

"Nosaltres advertim d'una situació i els poders públics han d'impulsar les polítiques per fer sostenible el model territorial"

donar recomanacions. Ara, el seguiment és la voluntat de fer-lo. Ara és més interessant posar aquest seguiment en mans d'un projecte permanent que, amb una metodologia estàndard i

homologada miri en el temps les mateixes coses i de la mateixa manera. Que hi hagi una informació que es pot objectivar, que diferents persones ho puguin fer de la mateixa manera. Això fa que es pugui crear una sèrie temporal i això és el que fa l'Observatori, mirar les mateixes coses, sondeigs socials, estadístiques. Aquest seguiment el pot fer qualsevol, però té molta més qualitat si algú consolida una metodologia, perquè els errors disminueixen i la fiabilitat augmenta.

-Quines tendències es registren aquests darrers anys, què s'observa?

-No és fàcil respondre. De fet, si hi hagués un índex comunament acceptat de sostenibilitat, com l'IPC, podríem dir un 2%, un 3%, anam bé o no. En una data podríem tenir la temperatura de la Reserva, però això no basta. Seguim un centenar d'informacions de tot tipus. Per exemple, des del nombre de persones que hi ha a Menorca dia a dia, fins a quina és la situació d'una espècie determinada, per exemple el mart. Les dues coses són importants, però indiquen coses també molt diferents. Hem construït un sistema a diferents nivells. D'una banda tenim investigació pròpia, observam el medi natural terrestre i marí, amb investigadors voluntaris que fan unes prospeccions anuals de com van certes coses. Per exemple, l'estat de la posidònia és un gran indicador de la riquesa de les aigües, però aquest és un nivell molt científic. També hi ha un seguiment de les parelles de l'àguila peixatera, que és

un animal que és al cim de la cadena tròfica al litoral, i viu del litoral, que hi hagi àguiles peixateres vol dir que el litoral està bé i és un bon indicador de la pressió humana al litoral. Aquest és un nivell, però també tenim un nivell d'indicadors ambientals molt més útils per prendre decisions que mesuren l'activitat econòmica, el nombre de persones que hi ha a cada moment, el tipus de residus, com es reciclen els residus, quina és la resposta de la ciutadania per fer recollida selectiva d'aquests residus, quin és l'estat dels recursos hídrics, per exemple l'aquífer del Migjorn. La virtut dels indicadors és que s'han d'entendre i han de servir per prendre compromisos i decisions per canviar les coses. Això és fonamental, perquè el que s'ha de fer és dir: jo faré unes coses perquè aquest indicador es mantengui i després s'ha de poder avaluar si aquesta actuació ha servit per mantenir l'indicador. Si no es fa això, aquest indicador és una entelèquia intel·lectual.

ELS INDICADORS

-Quins altres indicadors manegen?

-Tenim els nivells sintètics dels indicadors. Aquest sistema no és una cosa exclusivament tècnica, no hem decidit quin indicador és més sintètic que l'altre. Hem consultat gent, a través de tallers de participació i hem demanat a la gent quins indicadors entén millor i quins representen la sostenibilitat en el cas de Menorca. La sostenibilitat l'ha de definir la comunitat humana que gestiona un territori, és un concepte general, com és el cas de la Reserva de la Biosfera, perquè és un compromís davant la UNESCO, i els indicadors sintètics expressen com la gent capta la sostenibilitat a Menorca.

-Què demostren, en termes de sostenibilitat, aquests indicadors?

-Hem determinat catorze indicadors que serveixen per veure cada any com evoluciona Menorca, els anomenam el semàfor ambiental, perquè els tenim dividits en colors: vermell, verd i groc. Volem amb aquests indicadors afavorir la sensibilitat. I això ens permet contestar a la pregunta de com va Menorca de forma simple. Si tenim en compte aquests indicadors, es pot contestar la pregunta.

-Pot resumir aquest estat del medi ambient?

-Les pressions que rep Menorca creixen, l'estat del medi ambient, el territori i el paisatge encara són bons, la resposta ciutadana és gran, hi ha cada dia major resposta a favor de la recollida selectiva, la sostenibilitat i la resposta política és ambigua. És a dir, tendriem: augment de pressions: vermell. Bona resposta ciutadana: verd. I ambigua resposta política: groc. Quant a la resposta política, hi ha hagut augment de zones de protecció del territori i d'altra banda no aturen d'augmentar les llicències urbanístiques, ara es debat el Pla territorial, però fins ara no ha aturat d'augmentar el sostre d'allotjament humà que és una de les pressions més perilloses per a Menorca.

-Quina pressió humana ha de suportar Menorca al llarg de l'any?

-L'indicador rei és la pressió humana i la pressió humana diària. Nosaltres comptam quanta gent hi ha cada dia, i entorn a l'11, 12 d'agost és el dia que més gent hi ha cada

any i aquesta xifra no deixa d'augmentar, ara se situa en 176.445 persones i això és una punta. Hi ha una línia plana de població bastant inferior als residents oficials, és a dir, que l'estacionalitat actua per dalt i per baix. A l'hivern a Menorca no s'arriba a les 60 mil persones i els residents oficials passen de 70 mil. Per tant la població es triplica cada estiu, els residus es tripliquen, el consum d'aigua creix. La pressió humana és un indicador de l'origen de les altres pressions. La gent entén que els recursos hídrics s'han de preservar, perquè el segon indicador important és el nivell mitjà de l'aquífer del Migjorn que no atura de disminuir, perquè la tendència en els darrers quinze anys és que els pous troben l'aigua cada vegada més avall, aquesta és la tendència. Encara es troba aigua bona, això vol dir que l'estat dels aquífers és bo, però no hem d'oblidar que la tendència és dolenta i que en ics anys estarem en una situació negativa, i s'han de prendre mesures abans. Un altre indicador que tothom entén és el de generació de residus. La població es triplica a l'estiu, però la realitat és que els residus no aturen d'augmentar, en un cicle estacional equivalent a la població, cada mes en relació a l'any anterior. Finalment, un altre indicador de pressió fonamental, que reflecteix tot el funcionament del sistema econòmic i la contribució de Menorca al canvi global és l'emissió de CO₂ que és un indicador energètic que tampoc no deixa d'augmentar. A aquest indicador n'hem associat un altre que és la pressió automobilística. La gent viu l'augment de la pressió automobilística com una pèrdua de benestar, com una contradicció amb les proclames de sostenibilitat. No es pot creure en una sostenibilitat que millora la qualitat de vida si no aturam de sofrir un augment de cotxes al carrer, un problema creixent d'aparcaments, creixement d'infraestructures, més rondes, ampliació de carreteres fins que es tornen a saturar, és a dir, un cercle viciós en què el nostre model de mobilitat du a augmentar aquesta pressió. La gent això ho viu com una pèrdua de qualitat de vida que ens ha dut a posar l'indicador del parc mòbil de l'illa.

ESTAT DEL TERRITORI

-Quin és l'estat del territori? perquè l'ús del sòl, veig que està en vermell a aquest semàfor.

-Ho hem posat en vermell perquè augmenten els usos urbans i agrícoles intensius que són els que nosaltres consideram que s'han d'estabilitzar per mantenir la sostenibilitat. Podríem acompanyar a aquest fet la pèrdua de sòl agrari útil perquè a la vegada hi ha abandonament de terres, i partim de la hipòtesi que l'agricultura és importantíssima per a la sostenibilitat, perquè som a un territori humanitzat amb una agricultura integrada dins el paisatge on la naturalesa és fonamental. Augmenten els usos intensius. Perdem l'agricultura sostenible de dues maneres, perquè s'abandonen terres i perquè les terres que se sembren intensifiquen els seus usos i usen més adobs, més pesticides i reguiu i també perquè augmenten els sistemes urbans i viaris sobre la superfície total. Aquestes dues coses fan que l'ús del sòl estigui en vermell.

-I el litoral?

-En canvi, l'estat del litoral està bé. No s'ha notat una degradació de la vegetació de les dunes, encara que hi ha

més gent a les platges, però no hem notat una degradació prou greu. Hi ha un sistema dunar ben conservat i amb mesures de gestió senzilles es pot conservar. Tampoc no hi ha una agressió a altres zones del litoral, com penyes i zones rocoses. No hi ha una pressió excessiva, no arriben les motos nàutiques a les zones de cria dels ocells importants, etc. I les zones humides del litoral també estan bé, els ecosistemes importants del litoral estan en bon estat, però les pressions augmenten. Però encara hi som a temps de fer coses. Quant al medi marí, estudiem les praderies de posidònia, les poblacions de peixos i d'una alga que pot reflectir la contaminació marina. La posidònia reflecteix que hi ha una bona transparència de les aigües, les algues ens indiquen que no hi ha contaminació i les poblacions de peixos estan un poc disminuïdes per l'activitat pesquera, però a uns nivells que es poden recuperar amb mesures senzilles, per tant el medi marí està en bon estat. Es podrien fer estudis molt més complexos, però la gent entén aquests indicadors senzills.

L'agricultura és importantíssima per a la sostenibilitat, perquè som a un territori humanitzat amb una agricultura integrada dins el paisatge on la naturalesa és fonamental

RESPOSTA SOCIAL

-Pot comentar un poc més àmpliament la resposta social?, ha quedat clar que és positiva.

-La resposta social es pot dividir en dos apartats. Actituds individuals, la recollida selectiva és un indicador molt bo, perquè exigeix una acció, tenir diferents recipients a casa, dur els fems a distints contenidors, la resposta ha estat molt bona i això vol dir que la gent hi creu i actua. Però també hi ha una resposta social col·lectiva. A Menorca hi ha una vida associativa important, entitats culturals, ecologistes, que tenen una activitat important i tenen una influència sobre l'opinió pública important. Tenim un indicador que és els pressuposts d'aquestes associacions no subvencionades i el nombre de socis, si ho dividim tenim un alt indicador de la vida cívica. Hi ha una capacitat de resposta social important.

-S'han fet estudis de la immigració o de les migracions interiors?

-També hem fet estudis d'això, però l'indicador que ens interessa és el de la pressió humana, perquè avui per avui no es pot demostrar que una persona, turista, immigrant o resident, faci una pressió distinta sobre el medi natural. El nombre de persones és una variable derivada de la densitat de població, estàndard i la pressió ve del nombre de persones, siguin de l'origen que siguin. La resta és complementari. Les pressions sobre el medi vénen de la pressió humana.

-El model polític econòmic dona resposta a la necessitat de limitar aquestes pressions?

-Aquest és un aspecte fonamental. La resposta política és essencial. Nosaltres des de l'Observatori, voldríem veure la resposta política en els fets. La meua opinió és que el discurs polític ha millorat moltíssim. Aquestes coses que diem, quasi totes les forces polítiques les defenses. Tot-hom les inclou en el sentit que té uns programes per garantir una economia sostenible, un territori protegit, etc. El discurs ha millorat molt. Però si nosaltres volem contribuir en alguna cosa al món polític, que no és el nostre àmbit, ja que ens movem en el científic i sociològic, però no neutral, sinó a favor de la Reserva de la Biosfera, el que hem d'aportar a la taula del debat polític és informació científica rellevant que mostri fets i tendències reals. És molt bo que el discurs polític sigui a favor de la sostenibilitat a quasi totes les forces polítiques, però nosaltres estudiarem el resultat d'aquest discurs polític, els fets. I si aconseguim crear aquesta pedagogia, que el debat polític no només s'ha de basar en el discurs genèric de "farem grans coses a favor del medi ambient", sinó que "aconseguirem tal cosa" i observem aquests indicadors per veure si s'acompleixen aquestes coses, haurem complert l'objectiu. La ciutadania ha de veure què és un programa polític i després poder comparar amb els indicadors per distingir entre les paraules i els fets. Hem posat sobre la taula molts d'indicadors, són interessants per veure si s'han aconseguit els programes exposats a l'inici

d'un període polític. Intentem que hi hagi un nivell a la qualitat del debat polític.

-El Pla territorial dona una resposta política a tots aquests temes?

-L'Avanç del pla territorial de Menorca és molt interessant. Sempre havíem dit que les accions per a la sostenibilitat eren de dos tipus. La primera i més important, una ordenació global del territori de l'illa. La segona, accions positives a favor de la mateixa sostenibilitat: agricultura sostenible, turisme sostenible, etc. Aquest Avanç incorporat a la filosofia de la Reserva de la Biosfera, l'Avanç del PTI és positiu, es troba en fase de debat social i hi contribuïm. Tota la societat menorquina s'ha pres amb molt d'interès aquest tema i és un procés molt important.

-Els ajuntaments han limitat el creixement?

-A Menorca aquesta és la qüestió important. Els ajuntaments de Menorca tenen un debat correctíssim en relació a la sostenibilitat i a la gestió del territori. És més, tots s'han embarcat en un procés coordinat d'elaboració d'una Agenda Local 21. Mentre la inèrcia de la gestió del territori de cada terme municipal fa que cada any hi hagi més oferta turística i residencial construïda i per tant pot venir més gent. Però si sumem els projectes i que la capacitat d'acollida de l'aeroport augmenta de cada vegada més, veiem que la situació és de divorci entre el discurs i la realitat. Per a això serveixen els indicadors, per conèixer la realitat dels fets i no només la virtualitat dels discursos.

-És clar que hi ha tesis que relacionen l'ampliació dels aeroports amb l'increment de residents i turistes.

-Hi estic molt d'acord, perquè una illa turística oberta a les economies europees i del món no pot ser tan ingènua de creure que és suficient un pla de contenció territorial. Les pressions reals que poden venir pel fet de tenir un aeroport massa gros en relació a la capacitat d'acollida són molt grosses i una infraestructura com un aeroport pot ser el determinant de la pressió real i per tant que els plans estiguin sotmesos a la realitat i no la realitat als plans.

-A Menorca s'obre camí el model turístic. Es veu una tendència d'abandó d'altres activitats en favor del monocultiu turístic?

-Menorca té menys turistes que Mallorca i que Eivissa, això es veu fàcilment, perquè just hi ha un milió de visitants anuals, mentre que a les altres illes fa molt de temps que s'ha superat aquesta xifra. Ara, el ritme de creixement és més gran, és a dir, que es va començar tard, possiblement una de les causes del retard va ser perquè l'aeroport gran es va fer deu anys després, i el fet és que a Menorca el procés turístic, urbanitzador i especulador va començar més tard, però va més ràpid. Això dona un marge de temps per reaccionar i tenir un turisme que aposti per la conservació de recursos naturals, que és un producte que es ven molt bé i que té futur, hi som a temps, però hem d'anar més ràpid perquè el procés és més accelerat, tenim més urgència per anar cap a un model de turisme sostenible.

"Tots estan d'acord en la protecció, però cada un voldria ser el que fes el darrer hotel o l'últim camp de golf"

L'AGRICULTURA

-S'abandona l'activitat agrícola?

-L'agricultura a Menorca partia d'un punt favorable, perquè Menorca tenia una posició molt favorable amb el formatge. La fomatgera és una activitat que aporta poc al PIB, però molt al medi ambient, i la situació ara és que de cada vegada disminueix el nombre d'explotacions. S'intensifica el model agrícola. En canvi té un gran avantatge i és que les mateixes polítiques que poden afavorir un turisme sostenible són les que poden afavorir una agricultura sostenible. Les dues es reforçaran mútuament, una agricultura sostenible és una contribució a un paisatge que aporta molt a un futur turisme sostenible i una imatge d'illa sostenible turísticament pot aportar moltíssim a la capacitat de vendre en una relació de qualitat-preu alta uns productes agrícoles de cada dia més ecològics. El turisme i l'agricultura sostenible són dues grans vies per a Menorca. La indústria va a part, té la seva pròpia dinàmica. Les indústries dominants serien la bijuteria i el calçat i han fet la seva reconversió des dels anys vuitanta i han apostat pel disseny i per productes d'alt valor afegit. Ha disminuït la seva dimensió a nivell d'aportació global a l'economia menorquina, però la indústria menorquina té capacitat per seguir una línia competitiva.

-És a dir, encara es pot actuar?

-L'única esperança de Menorca és que encara hi ha temps per actuar, basta observar els nostres veïns per veure

que Mallorca és Menorca deu anys després i també Eivissa, vint anys després.

-Ara el que importa és mantenir les mesures en el temps, al marge dels canvis polítics?

-A Menorca hi ha el que se'n diu *bon rollo* amb aquest tema. Fa temps que els sectors econòmics principals tots saben que és més interessant la conservació dels recursos naturals que qualsevol altra cosa i els primers interessats són ells. Perquè és una estratègia global de Menorca com a producte turístic. Tots sabem de fa temps això i la Reserva de la Biosfera és un projecte compartit per tots. L'únic problema que hi ha és el que en economia s'anomena el "dilema del presoner". És a dir, que tots d'acord que tenim molt a guanyar, però individualment tothom té incentius per rompre aquest acord, perquè tothom vol que el territori estigui íntegrament protegit, exceptuant la seva parcel·la, això vol dir, molta concertació d'interessos, molt de diàleg i una responsabilitat de l'autoritat pública molt gran per harmonitzar aquests interessos. Saben que els interessos particulars hi guanyaran, tot i que cada uns d'aquests particulars voldrien ser el darrer que fes un hotel o un camp de golf. El Pla territorial es debat amb possibilitat de ser un pacte pel territori, econòmic i social, la introducció a l'Avanç diu una cosa molt positiva i és que el Pla vol ser una "constitució territorial".

"L'alarma bota en els usos del sòl que són cada vegada més urbans i agrícoles"

"El poder econòmic condiciona la política eivissenca"

Constanza Fortesa

"S'ha perdut per massa", diuen els pagesos eivissencs. I sembla que és l'excés el factor que, en el retallat territori de les Pitiüses, pot fer perillar els desitjos dipositats en una nova etapa política i provocar que es perdi l'impuls que dugué, ara fa tres anys, a gairebé dotze mil persones al carrer per demanar, en la manifestació més gran de les efectuades a les Pitiüses, que es preservàs una geografia, natural i cultural, cada vegada més desfeta. Marià Serra Planells, president de l'Institut d'Estudis Eivissencs, diu que seria hora d'abandonar la cultura del plany i de la queixa, però que, malgrat el cansament que genera la reivindicació permanent, aquesta hora encara no ha arribat. Eivissa, segons el representant d'una de les institucions culturals més representatives de les Pitiüses, perd l'oportunitat històrica d'aturar la màquina de cimentar i de rompre el tòpic que associa l'illa amb la impunitat, la desarticulació amb el domini dels interessos més fàctics i més particulars.

L'Institut d'Estudis Eivissencs, que fa dos anys va complir els seus cinquanta anys de vida, té, com a tasca fonamental, la defensa de la cultura pitiüsa i del patrimoni. L'Institut inicià, en els anys setanta, una nova etapa plena d'iniciatives i de projectes, època que coincidí amb temps en què es començà a advertir el deteriorament mediambiental i que tengué, en la reclamació de la protecció de ses Salines, la primera gran reivindicació capaç d'aglutinar la societat eivissenca. L'any 1971, a l'acte anual central de l'Institut, el Manifest de la Nit de Sant Joan, ja es donava el primer crit d'alarma i ja es

feien una sèrie de previsions sobre allò que podia passar si no s'aturava el creixement urbanístic incontrolat. Ara com ara i segons indica Marià Serra, "totes les previsions, una per una, s'han anat complint, punt per punt i fil per fil". De fet, en el darrer Manifest de la Nit de Sant Joan, l'Institut, dues dècades després, torna a les mateixes i demana el consens polític per assegurar la protecció de ses Feixes, per demanar la reconsideració del projecte de dic del Botafoç i que la protecció legal vigent sobre els Amunts, ses Salines o Cala d'Hort sigui real i que es tradueixi en inversions encara pendents.

UNA EIVISSA MÉS DÈBIL

Marià Serra considera que això de les "Quatre illes, un país, cap frontera" és "una entelèquia, un eslògan bastant aconseguit, però un eslògan". Cada illa comença i conclou en ella mateixa, de manera que, sobre els

"El lligam d'interessos econòmics fa que els representants polítics que arriben als ajuntaments es vegin supeditats a un dirigisme molt intens"

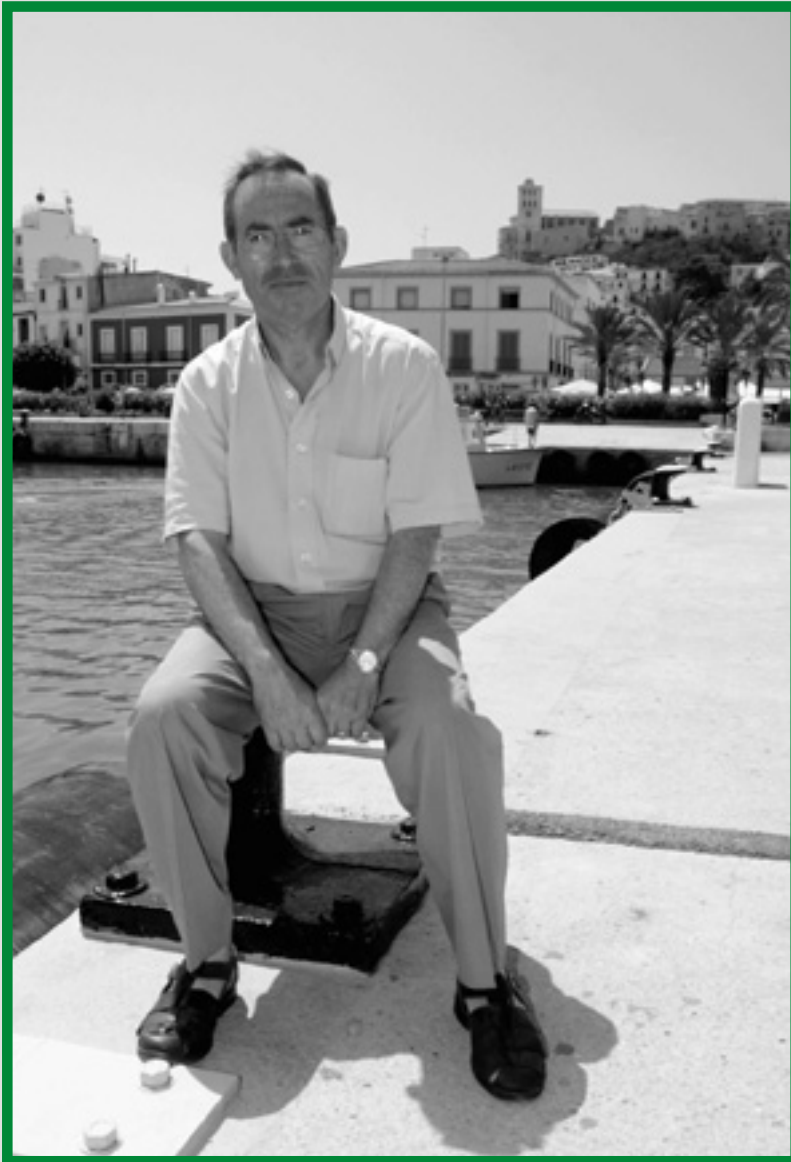
trets comuns de l'arxipèlag, destaquen les diferències. Eivissa i Formentera han patit, com Mallorca, el pas sense matisos d'una societat primària a una societat terciària enriquida sense que una progressió cultural disminuís els traumatismes del bot. Però Eivissa ofereix una societat encara més disgregada, més diluïda i afermada als interessos particulars. "Menorca –diu Serra Planells– té un pòsit cultural molt gros i Mallorca, des de fa molts d'anys, té uns grups molt actius que treballen a favor de la conscienciació general de l'illa com una identitat o a favor de la preservació mediambiental. La societat pitiüsa és encara una societat invertebrada. Les persones que, durant tants d'anys, han mantingut el poder polític eren, en realitat, les mateixes que representen el poder econòmic i, així, aquí hem vist una veritable cursa de desbarats". En aquests moments, "el poder econòmic encara domina la societat eivissenca. El lligam d'interessos fa que els representants polítics que arriben als ajuntaments, que són els que, per llei, tenen la gestió urbanística directa, es vegin supeditats a un dirigisme molt intens. En realitat, capacitat d'autonomia i de maniobra en tenen molt poca". Senyal d'una col·lectivitat "on cadascú prega per ell i, és de suposar, Déu per tots", és

Tornar al carrer, tornar a opinar

Marià Serra Planells va néixer el 1943 a Eivissa. Du quaranta anys de docència com a mestre d'escola i, des de fa vint-i-vuit, és director del col·legi sa Bodega, pioner de l'ensenyament en català. Immers des de sempre en el món cultural i educatiu pitiús, forma part de l'Institut d'Estudis Eivissencs des de l'etapa de renaixement de la institució en els anys setanta on va ocupar, a partir del 1978, el càrrec de vicepresident i on ocupa, des del 1995, el de president. La mort recent de Marià Villangómez i de qui va ser president de l'Institut fins l'any 78, Joan Marí, "ens ha deixat sense dos referents vitals per a la cultura i la identitat eivissenques". Eren persones "que veien més amb un ull que cap de nosaltres amb els dos" i que sabien com "ensenyar sense postular".

En aquests moments, l'Institut compta amb 514 socis. Un volum d'afiliats clarament important. De fet, diu Serra Planells amb humor, "sempre hem comentat que, després del Club Nàutic, som l'entitat eivissenca amb més socis". L'Institut ha viscut darrerament una etapa d'insuficiència econòmica, causada pels problemes del Consell Insular a l'hora d'aprovar els seus pressuposts i, consegüentment, la partida dedicada a la institució. Però, "els problemes econòmics no ens preocupen gens, feim el que podem fer, aturam una mica i ja continuarem després. L'Institut té un prestigi ben guanyat i això sí que no perilla gens ni mica". El repte fonamental és intentar que la cultura democràtica s'estengui a Eivissa. Molts dels conflictes que viu l'illa vénen d'un dèficit democràtic, de la manca de participació. Volem que la societat civil torni a dir la seva, que torni a tenir força i que sigui escoltada, com ho va ser en la manifestació que es va a dur a terme fa tres anys contra l'urbanisme frenètic". Revitalitzar el teixit ciutadà gràcies a les opinions i els parers, tornar una mica al vigor dels anys setanta quan, l'Institut, en boca de gent com Sert, Joan Marí, Joan Vilà, Josep Maria Llompart o Parcerisas, feia bullir Eivissa i encoratjava la gent a sumar-se a l'optimisme de les idees.

"la indisciplina urbanística total i absoluta; els italians construeixen als puigs, els alemanys en el perímetre marítim sense que intervengui la Demarcació de Costes..., i ja no en parlem dels peninsulars, els residents i els eivissencs mateixos. És cert que a Mallorca també hi

Indisciplina i impunitat urbanística: "a Eivissa no podem citar ni una sola actuació administrativa o judicial que hagi estat prou clara i rotunda com per servir d'exemple".

és aquesta indisciplina, però Eivissa és petita i, en aquest cas, el tema de la grandària és substancial". Irregularitat rere irregularitat sense que hi hagi conseqüències es crea una "cultura de la impunitat"; a Eivissa "no s'ha vist mai cap càstig exemplificant sobre comportaments individuals o sobre agressions al medi. Ni s'ha tomat cap casa irregular, encara fos a nivell simbòlic, no s'ha multat ni, per molt fort que sigui dir-ho, empresonat ningú. No podem citar ni una sola actuació administrativa o judicial que hagi estat prou clara i rotunda com per servir d'exemple".

DARRERA EL MOSTRADOR

Els carrers d'Eivissa en plena temporada turística es converteixen en un mostrador que omple la vista i la curiositat, plens de gent jove de tota Europa que cerca la cita pel darrer rave i, a la fi, atrets pel "sun, sand and sex" amb què les agències anglosaxones publiciten l'illa i ofereixen allò que els viatgers segurament trobaran. És la cultura de les drogues de disseny i de l'alliberament de les repressions hivernals en una latitud calorosa i, malgrat el malestar de les institucions, aquesta és la imatge europea d'Eivissa. Però el vistós mostrador eivissenc se sustenta en unes bases febles, i amaga una segona allau de població engrossida per la massa d'immigrants arribats a causa de l'etern boom urbanístic.

CONTRA EL DIC DEL BOTAFOC

El pacte progressista que governa el Consell Insular d'Eivissa i Formentera ha aturat, a diferència de Mallorca i Menorca, la construcció en sòl rústic, però no en sòl urbà i urbanitzable. Els problemes més greus, en opinió de Serra Planells, es concentren a Vila, on "acabam el sòl urbanitzable i el sòl urbà. No hi ha espai per a zones verdes, per a equipaments escolars, per a infraestructures com una estació d'autobusos o un centre d'assistència mèdica. Des de l'Ajuntament ara es parla de revisar el Pla general, quan aquest és un tema que s'hauria d'haver tractat quan començà la legislatura. És cert que les herències de l'anterior govern eren desgavellades, però és que durant aquesta legislatura a Vila no ha canviat res, l'ajuntament ha canviat de signe polític, però l'urbanisme continua sent el de sempre, un urbanisme desenvolupista". L'Institut d'Estudis Eivissencs s'ha manifestat rotundament en contra del projecte de dic del Botafoc, previst per protegir el port d'Eivissa del vent de Llevant i per garantir la seguretat del trànsit portuari, però, en paraules de Marià Serra, és "un projecte desproporcionat, desmesurat, gegant, una obra agressiva i brutal que canviarà la fesomia de la ciutat i desfarà la panoràmica de la badia des de qualsevol punt de vista. Aquest projecte s'ha aprovat amb una espècie de pantomima de participació ciutadana i s'han descartat projectes alternatius molt més respectuosos amb l'entorn".

PERSONALISMES POLÍTICS

En el cas de la trajectòria del nou Consell, "és inevitable parlar de desencís. Sí, s'han fet coses, però els guanys són molt minsos". Serra Planells no cerca els matisos quan parla de "polítics que, per protagonisme personal, han tirat en orris determinats projectes". La referència a Buades és clara. "Hi ha polítics -afegeix- als quals els agrada molt parlar, però molt poc escoltar. L'autisme polític no és bo, s'ha de poder conversar i arribar a punts de trobada i consens. No podem demanar que els polítics siguin uns màrtirs, però sí que entenguin que, de vegades, la seva feina és cremar-se, fer una feina, cremar-se ben cremats i ser substituïts".

El mestre d'escola Isidor Torres Cardona atén la batlia de Formentera amb la mateixa dedicació que posava a l'escola unitària que era al seu càrrec: la disponibilitat total d'una professió exercida sempre amb un fort component vocacional. No deu ser casualitat que els darrers batles de l'illa hagin estat tots mestres. Enregistram aquesta entrevista mentre Isidor Torres ens guia pels racons més característics de Formentera, un recorregut de llums i ombres. El batle no abusa del lirisme de la imatge blava, blanca i resseca de Formentera i no oculta les greus mancances d'un ajuntament estressat per les responsabilitats que li provoca una illa administrativament inexistent. Aconseguir l'equilibri social, econòmic i ecològic d'aquesta terra, que qualifica de "singular", és l'esforç addicional a la gestió municipal quotidiana. Aquesta és la seva obsessió i el seu orgull.

Formentera: l'illa que vol existir

Gina Garcías Sansaloni

-Diuen que els formenterers només reconeixen l'autoritat del seu batle, que no senten com a propis ni el Govern de les Balears ni el seu Consell Insular.

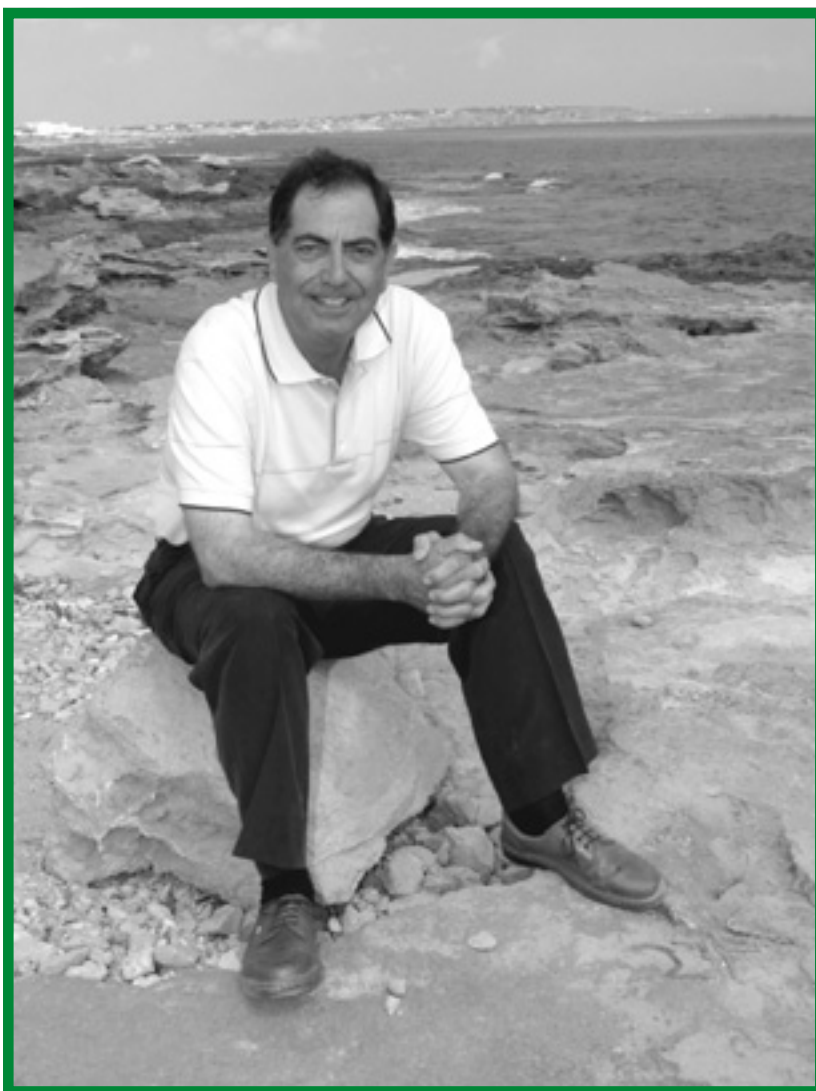
-Això és una realitat que no s'ha d'entendre com un menyspreu cap a les institucions, sinó com un fet. Els formenterers no han visualitzat mai el Govern que es va formar

l'any 1983, quan s'aprova l'Estatut d'autonomia. En sentit geogràfic és evident que som una illa, però a nivell polític, Formentera no ha estat considerada mai com una illa. Aquest ha estat històricament, i continua sent avui encara, el gran drama de Formentera. La seva dimensió, la seva població i en conseqüència el seu escàs pes polític determinaren que, tant en la redacció de la Constitució espanyola (art. 68.2,

69.1 i 141.4) com en la de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (art. 5.1, 18.2), Formentera fos considerada simplement com un municipi per les administracions de l'Estat, pel Govern de la Comunitat Autònoma i pel Consell Insular d'Eivissa i Formentera. Això significa, a la pràctica, que tenim dret a uns determinats serveis com a àmbit municipal i a rebre unes determinades participacions dels tributs de l'Estat i de la CA, molt inferiors als que rebriem si ens considerassin una illa.

-I també els deu provocar una sobrecàrrega de treball.

-L'Ajuntament de Formentera és l'únic punt de referència institucional. És el cor de l'estructura política, administrativa i social de l'illa. Aquí el batle ha hagut d'atendre un part o enterrar un mort. Els ciutadans ens demanen una diversitat i una quantitat de productes i de serveis integrals que no demanen a cap altre ajuntament de les Balears, i que no tenen una correspondència justa amb les nostres escasses dotacions d'infraestructures, equips i possibilitats econòmiques. No podem mancomunar cap servei (manteniment de carreteres, neteja de platges, gestió dels residus, parc de bombers, escor-

La Figuera. Els formenterers no poden les branques de les figueres, les apunten i això permet que creixin uniformes. Així el ramat no es menja les figues i es resguarda de la calor a l'estiu sota la figuera. A l'hivern, l'arbre sense fulles té un atractiu especial, com una escultura.

xadors...). Els nostres recursos ens permeten fer allò que cal fer com a municipi, però que és necessari atendre com a illa. No vull semblar victimista, però és cert que l'ajuntament és -en el cas de Formentera- una entitat única, extraordinàriament complexa, fràgil, cara de mantenir i difícil d'organitzar i de fer funcionar, que requereix governar amb mentalitat "d'Estat". Hem de trobar una solució a la contradicció que suposa ser massa grossos per ser administrats només per una entitat municipal i massa petits per tenir un consell insular propi.

UN CONSORCI PER ACOSTAR SOLUCIONS

-El consorci i la delegació de funcions i transferència del Consell Insular d'Eivissa i Formentera és la solució?

-Hem creat un consorci "Formentera desenvolupament" del qual forma part el Consell Insular i el Govern de les Balears, amb un pressupost del qual el Govern n'aporta el 70%, un 20% el Consell Insular i l'Ajuntament de Formentera un 10% i hem adquirit ja un espai suficient per edificar el centre sanitari que l'illa necessita, esperam que estigui fet en un termini curt. Quant al transport, hem plantejat unes

Isidor Torres Cardona (Formentera, 1951) és mestre d'escola per l'Escola Normal de Barcelona, una professió que vol recuperar quan abandoni la vida política, i en la qual ha treballat a l'Escola Unitària de Cap de Barberia i a la de Sant Francesc, a Formentera. Ha dirigit el Centre de Recursos Pedagògics de Formentera i ha estat també assessor de primària al Centre de Professors i Recursos d'Extensió de Formentera.

Ha estat membre del Consell de Redacció de l'Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera i president de l'Obra Cultural de Formentera; la seva activitat incansable l'ha fet també fundador de grups de ball folklòric, coautor de vídeos i de recopilacions de cançons populars.

Ha exercit la política com a diputat al Parlament de les Balears i conseller del Consell Insular d'Eivissa i Formentera l'any 1987. En substitució de Pilar Costa ha exercit el càrrec de senador des del juliol del 1999 a març del 2000, càrrec que feia compatible amb el de batle de Formentera, elegit el 1999 amb la candidatura progressista COP.

demandes de serveis d'interès general, especialment durant la temporada baixa per no haver de fer nit a Eivissa si hem d'agafar l'avió a primera hora del matí o tornar a darrera hora de l'horabaixa. Jo crec que és necessari poder arribar a un acord amb les empreses concessionàries. No és admissible que a l'hivern baixin al mínim els serveis i que quan arriba la temporada alta hi hagi una barca cada quart d'hora. Unes plenes han d'anar a canvi d'unes buides.

DE L'EMIGRACIÓ AL TURISME

-Aquest és un poble auster i treballador, dedicat ara a atendre turistes preferentment italians en el seu "dolce far niente".

-Els formenterers han tengut una història molt difícil, estan acostumats a passar amb molt poca cosa, a no ser tenguts mai massa en compte, i estan acostumats a sortir-ne amb molt de sacrifici i molta de voluntat, i a treure profit de qualsevol cosa. Formentera, durant els segles XV i XVI pràcticament era considerada despoblada. És a partir del segle XVIII que es comença a poblar, quan el rei Carles II fa una donació de

terres i es reparteix, per tant, la propietat de la terra. Els primers pobladors varen venir de diferents municipis d'Eivissa: Santa Eulàlia, Sant Carles... i varen haver de lluitar contra l'esterilitat de la terra. L'ordre que havien rebut de Marc Ferrer era que podrien ser propietaris de l'extensió de terra que fossin capaços de tancar amb una paret d'un metre d'alçada i conrear en un termini determinat de temps. Això va imprimir una forma de ser. La gent obtenia els fruits de la terra, quan en donava, però no obtenia doblers líquids. Fins els anys cinquanta els formenterers viuen en una economia de subsistència. Menjaven d'allò que la terra i la mar els donava. Hi havia un complement a l'estiu, la feina a les salines, a les quals tenien accés gairebé tots els formenterers, gràcies a una organització comunal. En conjunt, era un treball especialment dur i ingrat, que va provocar l'emigració de molta de gent... Fins als anys trenta del segle passat hi hagué un moviment migratori important cap a Cuba, a Amèrica del Sud, a Argentina.

-I ara, el 1999 varen tornar, a votar...

-Sí (riu), el 1999 alguns ciutadans de Santa Fe varen tenir un especial interès a venir a passar unes vacances... Curiosos, perquè, a més, molts dels seus llinatges no es corresponien amb els de la gent que havia emigrat, i a més ells curiosament no acabaven de situar Formentera aquí on som, sinó en alguns indrets d'altres illes, de Mallorca.

-Aquest empadronament fraudulent, a més de les conseqüències judicials que podrà tenir per als que el promouren, ha fet que els ciutadans de Formentera siguin encara més desconfiats en relació als poders que ja no veien com a pròxims o seus?

-Això abunda en l'oblit històric i sistemàtic que ha patit Formentera, i que ha modelat el caràcter dels seus habitants. Ara resulta que el color del Govern dependrà dels habitants de l'illa de Formentera. Amb nosaltres varen voler fer el frau més greu que pot patir una democràcia. La gent de Formentera ho va interpretar així, i va anar a votar

massivament, amb un sentiment d'orgull ferit. Volen ser ells els que decideixin qui els ha de governar.

-De totes formes el cert és que aquí també ha arribat la immigració de debò.

-Creix la població, en part gràcies a la immigració: hi ha a Formentera un col·lectiu important de magribins. Els anys setanta la nostra emigració cessa i començam a rebre immigració, primer nacional, d'Andalusia, de València, de Conca... i avui hi ha un contingent important de marroquins, de colombians que han vingut a treballar, i a la vegada un nombre important d'europaus que han vingut a residir aquí.

-Formentera s'ha rebel·lat definitivament contra el caciquisme històric que ha patit?

-Sí, per part de persones que no han volgut acceptar la sobirania d'aquest poble, la seva decisió de contenir el creixement per tenir garantit el futur. Pocs dies abans de les eleccions locals del 1999 cremaren els arxius dels expedients urbanístics de l'ajuntament. Fa pocs mesos agrediren un regidor. És clar que hi ha hagut comportaments caciquistes. Però pens que han estat vençuts per la voluntat popular i per les institucions que la representam.

-Com és Formentera a l'hivern i com és a l'estiu?

-A l'hivern és la Formentera tradicional, la pagesa, esforcada, austera i solitària. A l'estiu, es transforma en la Formentera del segle XXI, que depèn i viu del turisme. Serveis, vehicles, bullici... A l'estiu, la població de l'illa es multiplica per cinc, però no hi ha massificació, tot i que estam molt a prop d'una situació que no hauríem de passar, perquè seria perdre qualitat de vida, per als que som d'aquí i per als visitants. No volem perdre la nostra singularitat. És la forma de tenir garantida una economia de futur. Si ens convertim en un destí estandarditzat ens amenaçarà la pobresa, perquè en ser més difícil arribar, no ho pagarà venir si oferim el mateix que destinacions massificades. Hem de ser uns defensors conseqüents amb l'evidència que aquesta illa no pot acceptar un altre model de creixement.

UN MODEL EQUILIBRAT

-Quin és el seu model d'equilibri?

-És molt important que, a la vegada que milloram l'hostaleria, mantenguem l'entorn. Hem de fer possible que la gent vulgui treballar la terra. A través del consorci intentarem arreglar les parets de pedra seca, soterrar les línies elèctriques a la zona rural, adobar els camins, com aquest camí romà que ara recorrem. Però no ens basta, amb el manteniment del paisatge, també volem recuperar les antigues cooperatives de serveis, a través de les quals poder oferir una brigada de persones per conrear la terra, arreglar les oliveres, les figueres, els ametllers... cooperatives que permetin que l'entorn natural funcioni, que mantinguin una cabanya important de cabres i ovelles, que equilibrin el paisatge. De les ajudes de la Conselleria d'Agricultura ha arribat a Formentera molt poc. Però ara hi ha un projecte d'aprofitament de les aigües depurades per regar el camp. Serà la primera volta que a Formentera es pugui regar! Vull dir-ho amb tota la precaució. Després de dos mil anys,

www.visitformentera.com

L'Oficina de Turisme de l'Ajuntament de Formentera ha obert una pàgina web, "www.visitformentera.com", que proposa una altra forma de conèixer l'illa, tot prescindint de les agències turístiques convencionals.

La pàgina dona suficient informació de l'illa i la seva història i dels serveis que els visitants per lliure hi poden trobar. La pàgina ofereix la possibilitat de recórrer l'illa de Formentera a peu durant tres dies. És una iniciativa conjunta de l'ajuntament, el Govern de les Balears i el Consell Insular de les Pitiüses. Acompanyats per un guia, els caminants poden arribar als racons que només són accessibles a peu. És una tornada al passat, als petits molls on els fenicis desembarcaven el peix i els romans embarcaven el blat i el vi, on els vikings atacaven els àrabs i els pirates es resguardaven dels corsaris i de les tempestes.

Una pàgina on es descobreix la Formentera que s'amaga dels fulletons i amb la qual l'illa vol mantenir la capacitat de decisió sobre el seu futur.

l'alcalde és tan escèptic com la majoria dels ciutadans, que mai no han conegut una agricultura de reguiu. Amb l'aigua depurada podrem cultivar productes d'hort amb més garantia d'èxit. Hi ha alguns projectes de producció de vi. Els volem comercialitzar amb la marca de "Vi de Formentera". Ara l'agricultura és només un complement de l'activitat principal. Però volem crear també cooperatives de consum, perquè comercialitzin la nostra varietat de formatge, les figues seques, la mel, coses de les quals allò que importa és la qualitat i no la quantitat.

-Com preveuen el futur?

-Miri el color de la mar, aquesta és una illa singular. A terra també. Els fotògrafs i els càmares de cinema o de televisió, han de reajustar els seus aparells per no cremar la pel·lícula. A Formentera, la indústria turística durarà tant que siguem capaços de mantenir la singularitat i la identitat d'aquesta illa, si permetem la massificació i la degradació, Formentera no té futur. Fer el doble viatge per arribar a una illa sense atractiu, sense aquestes especificitats, no té sentit.

-Volen conservar allò que els hippies tant admiraven?

-Els hippies varen tenir una transcendència social. Era gent que passejava, que feia festes a la lluna, que vivia amb molt poques necessitats bàsiques. Amb el seu lema "Viu la vida, fes l'amor..." escandalitzaren alguns, però de fet no varen provocar conflictes. Eren persones pacífiques. El fenomen hippy va servir perquè Formentera fos molt coneguda i l'indret de Sant Ferran tengués un ressò mundial.

TURISME ARTESÀ

-Com va néixer el turisme a Formentera?

-Els anys seixanta, els formenterers varen crear l'oferta turística de la mateixa manera que havien creat les seves anteriors formes de supervivència. És a dir, escometeren una nova activitat sense abandonar les terres, a poc a poc, d'una forma que podien abastar ells mateixos. Veu aquestes cases de Formentera que tenen doble coberta?, primer

"Els nostres recursos ens permeten fer allò que cal fer com a municipi, però no el que és necessari atendre com a illa"

se'n solia fer mitja, i la segona meitat es feia quan la família creixia o les possibilitats econòmiques ho permetien. De la mateixa manera, els hostals de Formentera, familiars, petits, es construïren amb un nombre petit d'habitacions, amb poques comoditats, i a poc a poc els varen adaptar, fer créixer i dotar de comoditats, fins que avui ja, juntament amb la Conselleria de Turisme, s'ha aconseguit integrar-los dins una marca de qualitat turística: "Formentera, hostals singulars" i que es comercialitzin al costat d'establiments de categoria 4 estrelles, perquè la seva qualitat ve donada pel tracte familiar i directe que es pot gaudir a uns establiments petits, i per la qualitat de vida que proporcionen. D'aquesta manera, entre tots poden oferir una xarxa de serveis molt semblant a la d'un establiment de 4 estrelles. És el que se suggereix als propietaris dels hostals, on uns tenen piscines, altres un espai per fer instal·lacions esportives, instal·lacions per fer turisme de salut...

en conjunt permeten fer una oferta molt atractiva, uns productes molts sol·licitats: turisme de salut, ecològic, familiar... A Formentera no hem de fer grans inversions ni grans reconversions per proporcionar aquests tipus d'oferta turística, s'ha de ser intel·ligent a l'hora de comercialitzar.

-Com s'ha produït el fet que els propietaris de les terres hagin creat la indústria turística de l'illa ells mateixos sense caure en la temptació fàcil de vendre les terres i l'herència familiar a les grans cadenes hoteleres.

-En primer lloc, perquè partíem d'aquesta realitat. En segon lloc, perquè hi ha hagut una consciència popular, col·lectiva que el territori i els recursos d'aigua són limitats i per tant també ho havien de ser les possibilitats de creixement. En els anys seixanta ja existia aquesta consciència, que es mostrà amb tota intensitat el 1992, en què es va fer aquella gran manifestació contra el projecte de fer un càmping de 800 places a la platja de Can Marí, un projecte pendent encara d'una sentència final, tot i que amb les lleis actualment en vigor és pràcticament impossible que es pugui dur a terme tal com en un principi era previst. Sempre hi ha hagut una consciència i una voluntat popular contrària a l'edificació de grans establiments turístics a l'illa,

tot i que n'hi ha alguns. Això és un fet que a les altres Illes Balears no es coneix, i jo crec que és de justícia que es faci aquest reconeixement al poble de Formentera.

EL TERRITORI

-Els formenterers, en canvi, han impugnat algunes de les lleis que ordenen el seu territori.

-Els límits dictats per la Llei de costes varen generar una gran preocupació social, perquè tot i que efectivament inclouen els terrenys arenosos, que en el seu temps possiblement eren dunes movibles, també s'ha de dir i reconèixer que ara les dunes estan cobertes de bosc o cultivades i que la població s'hi ha establert. La Llei de costes no ha respectat la partió tradicional, sinó que ha seguit altres paràmetres. Encara hi ha conflicte amb l'aplicació de la Llei de costes. Aquesta franja que uneix els dos cúmul de l'illa de Formentera està pràcticament tota inclosa en la zona protegida per la Llei de costes. I miri, hi ha establiments, habitatges, edificis... Els propietaris han interposat recursos, alguns estan estimats, d'altres no. Fa pocs dies el director general de Costes va respondre a una pregunta del nostre senador autonòmic i va dir que el ministeri intervindria quan s'haguessin dictat les sentències de tots els recursos interposats. Però a més, hi ha les zones protegides per la Llei d'espais naturals de les Illes Balears, els ANEI, i també per la Llei de l'any 1995, que declarà Reserva Natural ses Salines d'Eivissa i Formentera, una llei que va ser substituïda després per la llei autonòmica, que en aquests moments és en vigor. A partir d'aquí, les lleis del Pacte de Progrés, que estableixen la inedificabilitat dels ANEI, i augmenten la parcel·la mínima, que abans era de 7.000 metres, a 15.000 metres.

-Va ser ben acceptada per la població?

-En un primer moment no hi va estar d'acord. Perquè els veïns de Formentera havien fet segregacions, no per parcel·lar la finca, sinó per fer habitatges familiars i, donat el caràcter retroactiu d'aquesta llei, al final no han pogut construir. Amb aquestes lleis l'interès general sens dubte n'hem sortit beneficiats, però hi ha casos puntuals molt perjudicats, que de cap de les maneres no poden acceptar mesures d'aquests tipus. Veurem si dins el Pla territorial insular hi ha la possibilitat de resoldre alguns d'aquests casos.

-La protecció costa vots?

-L'inici de legislatura va ser molt complicat. A més, als casos urbans es va començar a aplicar amb tot el seu rigor la Llei de patrimoni que prohibeix edificar en un radi d'acció de 250 metres de les esglésies. Això ens va provocar problemes, perquè, a més, l'ajuntament va haver d'iniciar uns plans de protecció especials per a aquestes zones, i realment hi ha hagut unes circumstàncies una mica adverses, però en definitiva, si entenem que Formentera és un espai molt limitat i hem de transmetre una illa habitable a les noves generacions, si acceptam aquesta reflexió, i jo voldria que tothom entengués que aquest és el missatge que donam, el preu polític que haguem de pagar per haver dut a terme aquestes mesures proteccionistes és insignificant

La petjada ecològica de Formentera

Wackernagel i Rees (1996) defineixen la Petjada Ecològica com: *"una eina que serveix per determinar l'àrea de terra i mar ecològicament productiva que es requereix per proveir tota l'energia i els recursos materials consumits i per poder assumir els residus produïts per una població definida amb l'actual tecnologia, sigui on sigui que es trobi aquesta àrea"*.

Segons el geògraf Ivan Murray, els indicadors de sostenibilitat d'una illa, com ara Formentera, són molt il·lustratius dels impactes que l'activitat turística i l'economia de serveis tenen sobre un espai definit. Formentera, diu Murray, "podria ser un magnífic laboratori per a la posada en marxa de mesures cap a la sostenibilitat, emperò a les Balears en general l'escassa disponibilitat d'informació socioambiental és un gran impediment per dur a terme qualsevol iniciativa. En el cas de Formentera la situació és encara més escandalosa, perquè no existeix com a entitat autònoma, és a dir, com a illa."

Per calcular la "petjada ecològica" de Formentera, i per tant de l'impacte de l'economia formenterenga, Ivan Murray es remet, en els seus estudis, als càlculs indirectes de totes les Balears. A Formentera, amb una extensió de 82 quilòmetres quadrats, li correspon una capacitat ecològica (terra i mar) de 116,2 quilòmetres quadrats. El territori formenterenc serà sostenible, diu la teoria de "la petjada ecològica", sempre i quan el seu impacte no superi aquesta capacitat ecològica de reposició de recursos.

La pressió humana permanent sobre l'illa es xifra en més de deu mil persones. Això significa que la població resident de Formentera augmenta un 66% si es té en compte la població flotant.

A partir d'aquesta dada, Ivan Murray calcula la petjada ecològica de Formentera, que s'estableix en 432 quilòmetres quadrats, és a dir, 3,7 vegades superior a la capacitat ecològica de l'illa. D'aquesta manera, conclou Murray, l'economia i la societat formenterenga s'apropien d'uns recursos 3,7 vegades superiors a la seva capacitat ecològica. Això implica o bé una contribució a la degradació del planeta, o bé que territoris i poblacions d'altres indrets del planeta vegin usurpats aquests recursos.

ALGUNES DADES BÀSIQUES

DEMOGRAFIA

- Formentera té una població de dret de 7.158 habitants i una població de fet de 17.279 habitants.
- Durant l'època d'estiu la pressió humana màxima pot assolir nivells superiors a les 31.000 persones al dia.
- La població flotant residencial és el segment demogràfic de major pes relatiu (32%) després de la població resident (41%).
- La densitat poblacional durant l'estiu és força superior a la mitjana balear (26% superior)
- L'estacionalitat poblacional és més acusada que la mitjana balear.

(Font: Pla estratègic de foment de la competitivitat de Formentera)

GEOGRAFIA FÍSICA I HUMANA

- Superfície de 82 quilòmetres quadrats, tot incloent-hi els illots d'Espardell i s'Espalmador.
- Disseminació de la població (30% en nuclis urbans i 70% en sòl rústic)
- Superfície plana, amb un tipus de sòl que impossibilita la formació d'aqüífers.
- Conreu de secà.

ECONOMIA

- Estacionalitat estructural en tots els àmbits d'activitat (intensa de maig a octubre i escassa de novembre a abril).
- Dependència exclusiva del transport marítim, que provoca l'aïllament de la població en temporada baixa i li crea desavantatges competitius. Un problema al qual el règim especial de les Balears (REB) no ha donat encara solució.
- Els costos de la insularitat són un 200% superiors als de les altres illes Balears.

en relació als grans efectes positius que conté. No volem una illa massificada, sinó equilibrada. Això és difícil.

QUALITAT DE VIDA

-La doble, o triple, segons es miri, insularitat que pateix Formentera, com afecta la qualitat de vida?

-L'austeritat forma part de l'illa. Però la gent jove puja amb una mentalitat que difícilment accepta els límits i la insularitat crea dificultats. Hi ha mancances, sobretot perquè tothom aspira a gaudir de l'estat de benestar. Aquí reivindicam una sanitat garantida, més enllà dels serveis del centre de salut, que abraça un servei d'urgències, que permeti que els formenterers neixin a Formentera. Aquesta és una demanda assumida per tothom i sembla que es resoldrà aviat. Si el problema és tècnic o econòmic vol dir que té solució i que se li ha de donar. Però també hem de reconèixer que la gent jove no s'acaba d'integrar: i ens planteja un repte. Som mestre d'escola. I veig que fracassam. Mai no havíem tengut tants de mitjans per fer una educació de

qualitat i formar persones autònomes, capaces, que assumeixin uns valors socials com són l'estima de l'entorn on hem nascut, l'afany de superació, l'estímul enfront de les dificultats... Però no hem aconseguit trobar la forma per fer que els joves de Formentera no es trobin amb unes limitacions grans, derivades de l'economia d'escala, que fa inviable crear segons quins serveis, com són els recursos culturals, esportius, d'oci... Tots aquests recursos estan fora de les nostres possibilitats econòmiques. Ho hem d'acceptar.

-Quina és la solució?

-Viure consisteix a saber que tenim moltes possibilitats però que no sempre són devora el lloc on hem nascut. Que formam part d'una realitat més àmplia. Tot és qüestió d'acceptar els reptes. Un ha de saber quan ha de marxar i quan cal tornar. Que no ens hem de quedar estancats. Però també les noves tecnologies permeten accedir a qualsevol tema o banda del món i hem de saber aprofitar-les.

Josep Antoni Alcover està tan convençut que els problemes que pateix la societat de les Illes en l'actualitat derivats de la limitació geogràfica i dels recursos estan provocats pel mateix l'home, que no dubta a l'hora d'afirmar que el moment més desastrós ecològicament parlant per a les Balears en tota la seva història va ser quan els humans varen arribar per primera vegada, fa devers tres mil anys. Així i tot, vol fixar una mirada optimista en el futur, encara que li costa perquè està segur que només amb un decreixement dels residents i del turisme a les Illes es pot aconseguir aturar l'esgotament dels recursos i fer d'aquest, un territori habitable. Les Illes, segons Alcover, han perdut fa temps la qualitat de vida i els avantatges que tenien.

Els límits de la naturalesa

Juanjo Sánchez

-Com ha canviat la biodiversitat a les Illes des que l'home va arribar per habitar-les?

-Abans de l'arribada dels humans, les Balears eren una espècie de paradís, eren el que es podria anomenar les 'Galápagos' de la Mediterrània, unes illes molt aïllades, les més aïllades de la Mediterrània, i a més a més contenien la fauna i la flora més singulars. A partir del moment en què els humans varen arribar, es varen començar a produir uns canvis grossos en l'ecologia de les Illes i una transformació del paisatge de grans dimensions. A l'actualitat es pot dir que pràcticament queda molt poc del que hi havia abans de l'arribada dels humans, nosaltres vivim a un territori que està altament transformat i, possiblement, els indrets no transformats, els que podrien ser més similars als hàbitats primigenis de les Balears, ocupen una extensió inferior a l'1% del territori. Realment, el nivell de l'impacte de l'home ha estat brutal.

-El fet insular de les Balears va fer que l'home arribàs més tard que a altres indrets del continent?

-Sí, l'home va arribar a les Balears, no sabem quin dia ni a quina hora, però sabem que va ser abans de l'any 2030 abans de Crist a Mallorca, pensam que després de l'any 3000, o sigui, dins del tercer mil·lenni abans de Crist a un moment indeterminat. Consideram que és un moment més proper al 2000 que al 3000, és una arribada que es pot considerar molt tardana en relació a tota l'àrea que ens envolta, o sigui, pràcticament tota l'àrea que ens envolta era ocupada des de feia molt de temps i les Balears eren un reducte de naturalesa silvestre, mai no tocat pels humans, fins fa poc més de 4.000 anys.

EFECTES DEVASTADORS

-Amb l'arribada de l'home a les Illes, què fou el primer que va canviar?

-Quan arriben els humans a una illa, una de les primeres actuacions que fan és obrir-se pas en el territori que ocupen, i per obrir-se pas una de les pràctiques més comunes al llarg de la història arreu del món ha estat fer servir el foc. Llavors, el que feien era cremar. Allò tenia un significat molt semblant a fer autopistes en l'actualitat, poder disposar d'espais per poder anar d'una banda a l'altra i a més a més tenir lloc per poder ocupar, per fer activitats agrícoles. De manera que, quan arriben els humans a Balears, comencen a provocar una sèrie d'incendis recurrents, de manera que això altera la vegetació i, a més a més, paral·lelament s'altera la fauna del territori, de manera que canvia absolutament.

-El fet que l'home arribàs més tard a les Balears, fa que tinguem qualche tipus d'avantatge ambiental respecte de la Península, per exemple?

-Bé, jo pens que no ha servit de molt que l'arribada fos més tardana. El que ha passat és que l'impacte s'ha produït més a prop del nostre temps, però ha estat realment d'un abast enorme. Crec que fins i tot hi ha altres illes mediterrànies més grans i bastant abruptes, com poden ser Còrsega i Sardenya, sobretot Còrsega, que és una illa que possiblement conté una proporció de territori més similar als territoris prehumans que no les Balears, malgrat les Balears hagin estat colonitzades més tardanament. Jo imagin, el que passa és que això és difícil de demostrar, que si els humans haguessin arribat uns quants mil·lennis abans, possiblement la taxa d'extinció encara seria un poc més elevada. O sigui, hi ha espècies que encara no s'han extingit i que, si la presència humana hagués durat més mil·lennis, possiblement ja s'haurien extingit. Així, pensem que espècies com el ferreret, que actualment sobreviu a una sèrie de torrents de muntanya a uns hàbitats molts especials, si realment hi hagués hagut molt més impacte és possible que s'haguessin extingit. Possiblement alguna espècie ha sobreviscut gràcies que l'arribada de l'home ha estat un poc més tardana, però no moltes d'espècies. En general, els efectes dels humans han estat devastadors.

-En el cas del ferreret, fins fa ben pocs anys encara es pensava que només era un fòssil.

-El ferreret és una espècie que es va descobrir primer com a fòssil, i mentre estava en vies de publicació la descripció de l'espècie fòssil, uns biòlegs mallorquins varen trobar que encara sobrevivia als torrents de muntanya. Prèviament, els pagesos sí que coneixien l'existència del ferreret, però no sabien què era.

-Com és aquest 1% del territori a les Illes que encara resta igual que abans de l'arribada dels humans?

-És un 1% que es troba escampat, no és que hi hagi una àrea de la qual es pugui dir que és l'àrea mai no tocada, sinó que realment en queden bocins molts petits. Per exemple, boscos de boix a segons quines bandes de la serra de Tramuntana; la banda dels torrents, els torrents de muntanya estan relativament sense tocar; les cavitats; tota una

sèrie d'hàbitats marginals, com poden ser zones de penya-segats i possiblement alguns cims de muntanya, no tots, tan sols a algunes bandes. Realment, tenim una situació de l'ecologia a les Illes molt diferent de la que es varen trobar els primers humans.

-Deia que han estat més palesos els efectes de l'home a les Balears que a la resta de les illes de la Mediterrània, per què?

-No. Hi ha moltes altres illes de la Mediterrània on els efectes han estat més desastrosos que a Mallorca, el que crec és que hi ha algunes illes, i pens concretament a Còrsega, on possiblement es conserva una part del territori sense tocar més elevada que a Mallorca, però aquest és un dels pocs casos que hi ha. I a les altres illes... Sicília està molt destrossada, Malta està molt destrossada, Creta i Xipre no les conec, encara que a Creta hi ha bandes que no estan tan destrossades com Mallorca.

DECREIXEMENT NECESSARI

-Avui en dia, el fet insular també té efectes en el medi ambient a les Illes, entre d'altres motius pel que significa quant a limitació dels recursos naturals i de territori, i perquè som un destí turístic de primer ordre. S'agreuaran en el futur els problemes de limitació?

-Jo crec que avui a les Balears, tot i ser un territori insular, en el decurs dels darrers anys hem perdut els avantatges de la insularitat. O sigui, realment els avantatges de la insularitat, aquesta tranquil·litat que es respirava en el segle passat, aquest estil de vida que realment significava un dels encants d'aquest territori, això s'ha perdut. S'ha perdut perquè els mitjans de transport són molt més eco-

nòmics, perquè hi ha hagut un boom econòmic a tota Europa que ha fet que les Balears s'hagin incorporat a un turisme de masses, i per una altra banda el problema és que no s'ha guanyat cap dels avantatges de viure a un continent, perquè si nosaltres hem de sortir de Mallorca ho tenim molt complicat, tenim el problema del transport. D'aquesta manera, crec que la qualitat de vida s'ha deteriorat a les Illes en el decurs dels darrers anys. El territori és molt limitat i el problema és que en el decurs dels darrers quaranta anys la població s'ha incrementat d'una manera desorbitada. S'ha incrementat primer la població resident i en segon lloc la població visitant. Les Balears són un territori que viu per damunt de les seves possibilitats ambientals, això és molt clar també, i això ha estat possible perquè han vingut molts de doblers de fora, i podríem dir que les Balears s'han "continentalitzat" fins a cert punt. El que passa, en la meua opinió, és que aquest creixement és insostenible, llavors s'ha d'intentar posar un cert remei. Quin és el problema?, el problema és que moltes vegades existeix aquesta consciència que les Balears estan sobreocupades, es vol posar remei a aquest model de creixement, però això no obstant, no s'actua amb la valentia suficient.

"En un moment en què anam cap a una globalització on s'intenta cercar solucions des del punt de vista social als problemes de la humanitat, pens que hi ha una sèrie de territoris que poden ser molt interessants a l'hora d'aportar solucions globals, i molts d'ells són territoris insulars"

Pens que moltes vegades hi ha notícies que es donen i que haurien de representar coses positives, com per exemple una disminució del nombre de turistes. Crec que és més positiu per als habitants de les Balears, i fins i tot per als mateixos turistes, que hi hagi menys turistes i que siguin de més qualitat que no que n'hi hagi més. Llavors, si hi ha una minva de turistes, malgrat moltes vegades els nostres empresaris es queixen, pens que el que s'ha de fer és valorar-ho positivament i a més a més aconseguir fer entendre als empresaris que si hi ha un turisme de més qualitat tendran els mateixos beneficis i serà millor per a tothom. El que passa és que moltes vegades els nostres polítics estan d'acord que s'ha de canviar el model de creixement, però a l'hora de la veritat tenen una certa por de presentar com a positives algunes coses, perquè els preocupa ser mal interpretats. Jo pens que es donen passes en el bon sentit, i no vull que em diguin fanàtic, però tant de bo que les coses vagin per un camí bastant més racional i que realment es vagin arreglant els problemes que existeixen a les Balears.

-Es pot afirmar que el segle XX ha estat el més degradant

"Moltes vegades existeix aquesta consciència que les Balears estan sobreocupades, es vol posar remei a aquest model de creixement, però això no obstant, no s'actua amb la valentia suficient"

per al medi ambient de les Balears?

-Pens que el pitjor moment per al medi ambient a les Balears va ser el moment de l'arribada dels humans. El moment de l'arribada dels humans té una doble lectura, ja que quan varen arribar es va produir el que podríem anomenar un 'ecodesastre', o sigui que realment hi ha un abans i un després des del punt de vista de la naturalesa. En canvi, per als humans, per a les societats humanes primitives, va ser tot el contrari, va ser un 'ecotriomf' perquè varen trobar uns recursos molt bons d'obtenir, de manera que unes poblacions humanes varen poder créixer molt ràpidament i molt aviat. Si restam aquest moment, probablement el punt ecològicament més desastrós de la història de les Balears són els darrers trenta o quaranta anys. Però, realment, hi ha aquest precedent que s'ha de tenir en compte. Hi ha un desastre ecològic a finals del segle XX i començaments del XXI després de Crist i n'hi va haver un altre en el segle XX abans de Crist.

-Si en els darrers anys hi ha hagut un desenvolupament desmesurat, quin futur li veu a l'illa en els pròxims anys?

Josep Antoni Alcover Tomàs va néixer a Palma l'any 1954 i es va llicenciar en ciències biològiques per la Universitat de Barcelona l'any 1977. A la mateixa universitat va fer, el 1983, el doctorat en ciències biològiques. A l'actualitat fa feina com a funcionari de carrera a l'Institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears (IMEDEA), que depèn del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Alcover, que es defineix com a zoòleg i biòleg, ha treballat com a investigador científic al Departament de Zoologia de la Universitat de Barcelona i al Museo Nacional de Ciencias Naturales i és el director de les investigacions que es duen a terme al jaciment paleontològic de la Cova d'es Moro.

-Bé, jo personalment tenc moltes d'esperances i, a més, pens que la posició de les Balears dins del món és una posició singular. O sigui, normalment la majoria de les illes són uns sistemes simplificats, és molt més senzill estudiar les poblacions, tant d'animals com humanes, a un territori aïllat que no a un territori continental. En un moment en què anam cap a una globalització on s'intenta cercar solucions des del punt de vista social als problemes de la humanitat, pens que hi ha una sèrie de territoris que poden ser molt interessants a l'hora d'aportar solucions globals, i molts d'ells són territoris insulars. Hi ha territoris insulars com Nova Zelanda o Madagascar, amb manejaements de la naturalesa absolutament diferents, però que poden donar molta informació sobre la capacitat de càrrega dels territoris, sobre els límits que s'han d'imposar al creixement, perquè realment s'han d'imposar uns límits al creixement, això és una cosa que evidentment molta de gent pot voler discutir però cada vegada sembla més clar que no és sostenible un creixement il·limitat ni a un territori petit ni a un territori gros. Llavors, veure com s'implementen tota una sèrie de polítiques a territoris petits pot ser utilitzat també per a la seva posterior exportació a territoris més amplis. Com veig el tema a les Balears?, concretament veig que existeix un sentiment que realment s'ha de contenir aquest creixement desorbitat i que el problema és com posar-ho en pràctica des del punt de vista polític. Crec que existeix la voluntat, però encara falta donar passes pràctiques. Supòs que s'arribaran a donar aquestes passes, perquè si no la situació s'anirà deteriorant. En canvi, que hi hagués una política racional de contenció del creixement i fins i tot de decreixement de la població seria una cosa de gran utilitat, no tan sols a l'àmbit de les Balears, sinó també com a exemple o model per a altres territoris.

LIMITACIONS DE LA NATURESA

-On hem fallat perquè l'abús sobre dels recursos, com poden ser l'aigua o l'energia, ens hagi dut a l'actual situació?

-Pens que la majoria dels problemes que tenim a les Balears deriven de la superpoblació, tant pel que fa als residents com als visitants. D'alguna manera, hem d'aconseguir autolimitar-nos, ja que les illes som uns territoris limitats i llavors és normal que els recursos siguin limitats, així que seria molt útil que nosaltres acceptàssim aquestes limitacions de la naturalesa. En el cas concret de l'aigua, crec que hi ha veus més qualificades per parlar que jo, crec que és un tema molt mal de resoldre. Tan mal de resoldre és que no s'ha pogut resoldre ni en les anteriors legislatures ni en la legislatura actual, o sigui que realment cap partit polític no l'ha pogut resoldre.

-És l'aigua a les Balears un problema irreversible?

-Si continua havent-hi el mateix tipus de demanda, és clar que és irreversible. Si d'alguna manera s'aconsegueix que la demanda no sigui tan grossa, no sols per educació de persones concretes, sinó perquè es pugui limitar la població, llavors podria millorar la situació, es podria intentar revertir, encara que realment es tracta d'un objectiu molt difícil d'aconseguir.

-Un altre problema a les Illes és l'excés de residus. És viable un sistema de reutilització integral?

-Els fems són, en bona part, un tema econòmic, de costos.

Què passa?, les Balears d'alguna manera actuen com un engolidor de fems que provenen d'altres bandes del món. Un exemple molt clàssic i clar és que tot el que tenim de ferro, cotxes, grues, tots els bastiments de les cases..., el ferro no és un producte natural de Mallorca, sinó que és una cosa importada. I passa que quan aquests materials es rebutgen perquè ja ha acabat el seu període de vida, aquest material es tira i en lloc de tornar-lo al punt d'origen, el que es fa és acaramullar-lo per aquí, de manera que actuam com un engolidor de fems, no tan sols del nostre territori, sinó d'una àrea més grossa de territori que ens envolta. Aquest problema el tenen moltes ciutats, és a dir, no és que sigui una cosa exclusiva de les Balears, el que passa és que aquí tenim el greuge de la insularitat. Seria molt adequat que, d'alguna manera, el cost de les coses inclogués el seu retorn a l'origen, per poder tirar endavant polítiques de reciclatge. Com s'ha de fer això?, jo no ho sé, però bé, el fet real és que possiblement les societats occidentals hem de canviar molt la forma de veure les coses, de filosofia de vida, de filosofia social, per poder arreglar el nostre món occidental.

LLEGAT POBRE

-Al seu parer, quins criteris hauria de seguir el creixement urbanístic a les Illes?

-Crec que hem d'aconseguir que en lloc de creixement hi hagi decreixement. Clar, si hi hagués decreixement, encara que s'han donat algunes passes quan s'han tomat hotels i s'ha fet esponjament a algunes zones, el decreixement podria tenir unes implicacions econòmiques molt complexes, perquè el que no es pot fer és que a una societat que viu en bona part de la construcció, de sobte s'aturi el ritme de construcció. El que s'ha de fer és donar alternatives, ja que existeix aquesta possibilitat. Per exemple, una de les coses que m'espanta més és el llegat que deixarem. Cada període històric deixa un llegat a les futures generacions, els de major riquesa solen deixar uns llegats que arquitectònicament són més importants i singulars, encara que el llegat dels darrers quaranta anys és en bona part de molt baixa qualitat. Malgrat hagi estat un moment d'una riquesa econòmica enorme, realment no hi ha edificis singulars, no hi ha cap cosa de la qual es pugui dir "mira, això ho deixarem als nostres descendents i se sentiran orgullosos del que es va fer". Tal vegada, en comptes de fer tantes construccions escampades de baixa qualitat el que es podria fer és reinvertir esforços, deixar de fer tot això, fer una sola cosa important que sigui ja un llegat per a les futures generacions, què sé jo, és la meua opinió a títol personal. Seria bo un decreixement i que es presentàs no com a cosa negati-

va sinó positiva. Això és el mateix que quan un va a les platges i vol una arena molt blanca, sense cap alga ni res. I realment, el que s'ha de fer és fer entendre a la gent que si hi ha algues a una platja això és un símptoma de qualitat de la platja, o sigui que realment aquestes platges que tenen tant de cúmul de posidònia normalment solen ser unes platges d'aigües molt netes, molt millors que d'altres que simplement tenen l'arena i on l'aigua no és de tan bona qualitat. Hem de canviar els conceptes.

-Ja que parla de les platges, què li sembla la regeneració artificial que s'ha fet recentment a Mallorca?

-Personalment crec que és molt mal de fer mantenir una costa i que al mateix temps pugui tenir ports esportius i platges. Normalment, els espigons dels ports esportius afecten la dinàmica de la deposició de l'arena, de manera que en molt bona part el que passa és que intentem tenir coses que difícilment són compatibles. Tècnicament, es poden compatibilitzar?, es poden compatibilitzar si es fan unes intervencions que són bastant destructives respecte dels ambients naturals, no és una solució ambientalment bona.

-Pel fet de ser unes illes, a les Balears podem sofrir encara més que al continent els efectes del canvi climàtic?

-A segons quines illes sí que afectarà molt el canvi climàtic, perquè fins i tot es preveu que algunes illes del Pacífic puguin desaparèixer. A Balears no tenim encara una idea clara de com ens pot afectar el canvi climàtic. Hi ha coses que es diuen, però no estan prou ben documentades, de manera que pot ser que passin unes coses o unes altres, no hi ha uns models terriblement clars en aquests moments. El que sembla clar és que nosaltres, els humans, intervinem en el canvi climàtic de la Terra.

-Què li sembla la futura Llei de biodiversitat que prepara el Govern?

-No la conec, encara no l'he vista. Crec que a la Conselleria de Medi Ambient hi ha molt bona voluntat per fer coses que siguin útils per salvar aquest país.

-Han passat deu anys des que es va celebrar la cimera del medi ambient de Rio fins que ara se n'ha celebrat una altra a Johannesburg. Quin balanç fa d'aquesta dècada de bones intencions ecològiques?

-Personalment no m'he dedicat a fer un seguiment d'allò que s'aprova a Rio, però quant al que s'ha complert respecte del que es va aprovar... sembla que no hi ha massa realització. Sembla que s'han donat poques passes en la línia adequada.

-És vostè pessimista respecte del futur del medi ambient?

-Vull ser optimista, el que passa és que realment els polítics a l'àmbit de tot el món no ens donen motius per ser optimistes. Esperam que les coses s'arreglin, però no ens ho posen massa fàcil per ser optimistes.

JACIMENTS

-Vostè dirigeix les investigacions del jaciment de la Cova d'es Moro. Quins elements aporta aquesta investigació per determinar l'arribada de l'home a les Illes?

"El que no es pot fer és que a una societat que viu en bona part de la construcció, de sobte s'aturi el ritme de construcció. El que s'ha de fer és donar alternatives, ja que existeix aquesta possibilitat"

hi ha altres jaciments, tant a Eivissa com a Menorca, que també aporten informacions. Jo fins i tot diria que, possiblement, des del punt de vista de l'estudi de la cronologia de la primera arribada dels humans i les primeres societats humanes, el jaciment del Coval Simó és més important, perquè un dels problemes que té el jaciment de la Cova d'es Moro és que conté testimonis de presència humana al llarg de molt de temps, de manera que hi ha testimonis de presència humana de tipus primerenc, pretalaiòtic i talaiòtic, de l'època islàmica. En canvi, el jaciment del Coval Simó és més restringit a un moment primerenc, la qual cosa aporta unes informacions que poden ser més clarificadores per entendre les societats d'aquella època. El jaciment de la Cova d'es Moro per a nosaltres té més interès des del punt de vista paleontològic. O sigui, el que sí que ens dóna és molta informació, molt millor que no la del Coval Simó, sobre les faunes que existien a les Balears abans de l'arribada de l'home. En aquest sentit, sí

-La Cova d'es Moro jo crec que és un jaciment important i molt interessant de cara a establir la cronologia de la primera arribada dels humans. De tota manera, no és l'únic jaciment important, n'hi ha d'altres com pot ser el Coval Simó, que és una cova que es troba al Puig Major i que també aporta molta d'informació rellevant respecte de la resolució d'aquest problema. Després

que és un jaciment molt important. Evidentment, té un interès que se solapa amb el tema de la cronologia.

-Què és fins ara el més important que s'ha trobat a la Cova d'es Moro?

-La Cova d'es Moro té interès per molts d'aspectes. Un, per exemple, des del punt de vista espeleològic, un altre des del punt de vista sedimentològic, des del punt de vista arqueològic i també des del punt de vista paleontològic. A cada una d'aquestes disciplines, la Cova d'es Moro aporta una sèrie de dades o unes altres. Des del punt de vista arqueològic, pens que les dues coses més importants són la documentació d'una arribada dels humans anterior al 2030 abans de Crist a l'illa de Mallorca i, per una altra banda, la localització d'uns nivells prehistòrics segellats que aporten informació sobre més d'un miler d'anys de la prehistòria de les Balears. Des del punt de vista paleontològic, té interès de cara a l'establiment de la cronologia de l'extinció de les espècies autòctones. La Cova d'es Moro haurà lliurat més de 10.000 ossos de *Myotragus*, una espècie de cabreta que vivia a les Balears abans de l'arribada dels humans i que era un animal summament estrany, molt peculiar, una espècie altament singular que realment tenia una gran influència en els ecosistemes insulars. Gràcies a aquests materials hem pogut esbrinar moltes coses sobre la biologia d'aquesta espècie. Per a cada disciplina, les troballes de la Cova d'es Moro han produït una sèrie de resultats molt interessants.

*-El *Myotragus* va desaparèixer només arribar l'home a Mallorca?*

-Els darrers *Myotragus* de què es té constància són posteriors a l'any 3700 abans de Crist. Els avantpassats del *Myotragus* varen arribar a Mallorca fa cinc milions i mig d'anys, i durant tot aquest temps va viure sense cap problema i es va extingir després del 3500. Justament, els humans arriben a Mallorca entre l'any 3000 i el 2030 abans de Crist, això se solapa d'una manera tan sospitosa amb el moment de l'extinció del *Myotragus* que pensam que la relació entre ambdós fets és causa-efecte. O sigui que, realment, l'extinció del *Myotragus* ha estat una conseqüència de l'arribada dels humans.

-I com va canviar la flora a les Illes amb l'arribada de l'home?

-Sabem que s'han fet anàlisis de pol·len fòssil, i el que es veu perfectament és que la flora natural de les Balears incloïa moltes espècies que actualment no hi són presents. Per exemple, a Mallorca hi havia avellaners, roures, molt de boix, actualment el boix és una planta que té una distribució summament restringida, i naturalment sembla que hi havia pins, però llavors era una espècie escassament representada, quan ara és tot el contrari. La vegetació, igual que ha passat amb la fauna, ha canviat d'una manera radical. Evidentment, hi ha moltes espècies vegetals que sobreviuen, però ho fan en unes condicions i en una situació molt diferents de les condicions de vida que tenien en el passat.

"L'home forma part de la natura"

Magdalena Cortès

Mantenir el nivell de vida de la població i protegir al màxim la natura és el repte que tenen plantejades les Illes Balears i, en general, molts d'indrets de la Terra. Ho podem anomenar desenvolupament sostenible o de qualsevol altra manera, de fet, amb Josep Miquel Vidal no sortiren en cap moment les paraules "desenvolupament sostenible" però, sens dubte, parlàvem d'això. De com trobar una solució que sigui bona per a la societat i, a la vegada, per al medi ambient. Parlarem d'això i de moltes altres coses. També que la cultura és una producció de l'home, i l'home forma part de la natura. Aquesta és la filosofia que hi ha al darrere de la declaració de Menorca com a Reserva de la Biosfera.

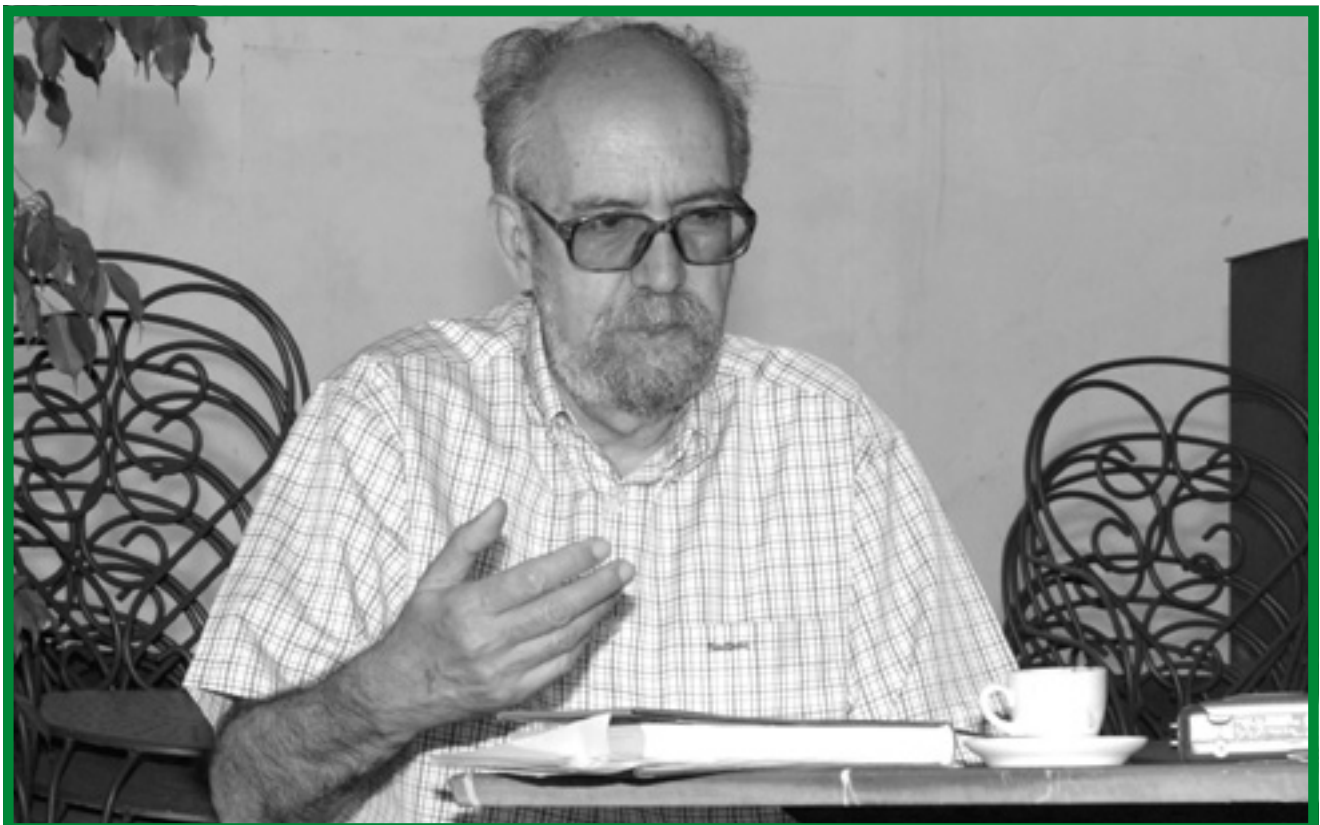
Un nomenament que es produí fa nou anys a iniciativa dels científics de l'Institut Menorquí d'Estudis i que, segons Vidal, necessita del suport de la població per tirar endavant. Josep Miquel Vidal explica que, en la seva opinió, es troba més en perill la nostra cultura que els nostres ecosistemes. És curiós. Potser perquè és més difícil protegir el que no es veu, o perquè ningú no es lliura de la cultura global imposada per la televisió. Les Illes són terra de pas, com sempre han estat. Però, ara, a diferència d'abans, els canvis són tan vertiginosos que moltes coses es perden pel camí. Més de les que voldríem.

-El fet insular implica fragilitat en molts de sentits, però també la pervivència d'ecosistemes i trets culturals molt antics. Menorca n'és un exemple. Com s'explica la diversitat d'ecosistemes de l'illa?

-Això és simplement casualitat geològica. El fet que mitja Menorca tenguí els territoris més antics de les Balears procedents del període primari i que la resta pertanyi al secundari i terciari, fa que de cop i volta hagin aparegut uns

ecosistemes molt distints. Però a Menorca la gràcia és que dels hàbitats mediterranis que es consideren típics n'hi hagi almenys un de cada que es troba en bon estat. I que estiguin en bon estat no és casualitat, el que és casualitat és que n'hi hagi un de cada tipus.

-Aquesta singularitat fa que precisament les pèrdues siguin més greus. Com es pot evitar que desapareguin els endemismes?

-L'única manera de defensar els endemismes és conèixer-los, saber quins són, què els posa en perill i després, aplicar la llei. Les espècies amenaçades estan defensades per una llei que prohibeix qualsevol cosa que les afecti.

-Quina és la situació dels endemismes a Menorca?

-A Menorca és relativament bona, n'hi ha molt pocs que estiguin en perill crític d'extinció, n'hi ha, però no és una cosa absolutament dramàtica. Curiosament es troben en perill espècies que no són endèmiques però que sí són importants, és el cas del milà, que és un tema que l'Institut Menorquí d'Estudis (IME) ha estudiat amb ajuda del govern autonòmic.

A Menorca l'any 70 si tu anaves de Maó a Ciutadella podies veure més parelles de milà que en qualsevol altre recorregut de quaranta quilòmetres que fessis a qualsevol banda d'Europa. Fins i tot el GOB de Menorca va agafar el milà com a emblema de la seva societat, perquè aquí era un dels llocs on hi havia més milans del món. Avui, després de trenta anys, quasi no queden milans, una espècie em-

blemàtica que es troba en perill d'extinció a Menorca però no a la resta del món, on és molt abundant. El que els afecta últimament són els verins que posen els caçadors, això es comença a controlar però quan ho estigui del tot ja no en quedarà cap, s'hauria de controlar ja.

"La Reserva de Biosfera ha de ser una cosa que la gent entengui i que hi estigui d'acord. Les millors actuacions podrien ser contraproductives si es fan en contra de la població"

MENORCA, RESERVA DE LA BIOSFERA

-La declaració de Menorca com a Reserva de la Biosfera per la UNESCO va ser un reconeixement públic de la seva riquesa natural i també patrimonial, així com de l'existència d'un paisatge rural en equilibri amb l'entorn. D'això l'any que ve en farà deu. Què vos plantejàreu en aquell moment, a l'hora de fer la proposta a la UNESCO?

-Me'n record que ho vàrem començar a parlar i a engegar perquè sabíem que hi havia aquest programa de la UNESCO que anava molt bé per a les condicions de Menorca. Anava bé perquè era destinat a protegir territoris on a la vegada hi havia activitats humanes, i no tenia massa sentit anar als programes destinats a vida salvatge perquè Menorca està molt poblada.

L'IME va ser qui va tenir la idea de la Reserva, encara que va ser el Consell de Menorca que va acceptar la decisió. La UNESCO vol que hi hagi un grup científic que li doni suport, però qui ho ha de demanar és el ple del Consell. Potser al principi no érem del tot conscients de si Menorca podia arribar a ser Reserva de la Biosfera però sí que vèiem que era un tipus de programa que a Menorca podia convenir.

Josep Miquel Vidal Hernández va néixer a Maó el 27 d'octubre del 1939. És llicenciat en ciències físiques. Ha estat president de l'Obra Cultural Balear a Menorca i va ser impulsor de l'Enciclopèdia de Menorca, tasca que encara continua. A més, actualment ocupa el càrrec de coordinador científic de l'Institut Menorquí d'Estudis, un organisme autònom del Consell Insular de Menorca destinat a la recerca, promoció, recuperació i difusió de la cultura a Menorca.

-Per què pensàreu que podia convenir a Menorca?

-Perquè la seva teoria és aconseguir un desenvolupament econòmic respectuós amb el medi ambient.

-I ara que ho veieu més en perspectiva, després de nou anys, pensau que aquest nomenament ha fet que s'hagin aconseguit coses?

-Segur. Sempre es pot demanar més, però jo crec que s'ha d'anar a poc a poc. No es pot arribar ja al màxim perquè, realment, la Reserva de la Biosfera ha de ser una cosa que la gent entengui i hi estigui d'acord. Les millors actuacions podrien ser contraproductives si es fan en contra de la població. Però jo crec que molta de gent ho comença a entendre, la cosa funciona encara que queda un camí per recórrer. Tenim davant un repte.

-Quines coses a aconseguir considereu més importants?

-Protegir el màxim, és a dir, aconseguir que el nivell de vida no davalli, o fins i tot augmenti un poc, sense que es destrueixi més. Tenir idees per fer rendible tot el que tenim, sobretot el patrimoni cultural i altres coses, i augmentar la categoria de l'oferta però sense augmentar l'oferta.

-I qui s'encarrega de posar en marxa accions perquè aquests objectius es facin realitat?

-És una cosa un poc de tots. Per una banda hi ha el Consell, que és qui fa el Pla territorial de tota l'illa i qui té una oficina de la Reserva dedicada a posar en marxa projectes de conservació, per una altra banda, els ajuntaments són els que estan adherits a l'Agenda Local 21.

Però els projectes de desenvolupament han de venir de la gent, no de l'Administració. El sector públic pot promoure negocis que estiguin dins la idea de la Reserva, per donar ajuts, però els projectes han de sortir de la societat civil.

INDICADORS SINTÈTICS

-Quina és la tasca de l'IME?

-L'IME intervé de dues maneres: amb un observatori socioambiental i amb una agència d'energia. L'Agència d'Energia està dins l'IME, però les seves iniciatives vénen des de la Conselleria d'Indústria i del Consell de Menorca. Aquesta agència fomenta l'estalvi energètic i l'ús d'energies alternatives. L'Observatori és iniciativa de l'IME i es dedica a recollir dades referides al medi ambient i a l'activitat econòmica per veure si van a la par, això es fa tot recollint indicadors com poden ser la quantitat d'aigua, l'ús del sòl, l'energia que es gasta... També té un sistema d'informació geogràfica per saber com afecten aquestes dades a cada indret de Menorca. S'introdueixen algunes d'aquestes dades a l'ordinador i es posen sobre un plànol de Menorca de manera que es pot saber tot el que afecta un determinat punt de l'illa. Aquesta informació s'ofereix a qui la demana.

-Ara mateix, quin projecte destacariau dels que du a terme l'IME?

-La investigació més important ara en marxa són els anomenats indicadors sintètics. Es tracta d'intentar aconseguir uns indicadors que siguin mescla de les dues coses: mediambiental i social, que donin una radiografia de l'illa

en un moment determinat tot tenint en compte la situació econòmica i ambiental.

Aquesta és una feina d'investigació que és important, perquè tornam als aspectes socials. Aquests indicadors no només han de ser vàlids científicament sinó també socialment, és a dir, que la gent realment se'ls ha de creure quan es fan públics. Si la gent no els accepta, no tenen interès encara que siguin científicament vàlids. De totes aquestes dades unes són noves i d'altres no, nosaltres demanam dades a altres institucions o entitats i també les recollim i en cercam de noves, sobretot de medi ambient. Per exemple, els seguiments de fons marins o de l'impacte de la pesca esportiva a la costa de Menorca els feim amb equips de voluntaris.

"L'HOME VA MASSA DE VERES"

-La biosfera inclou l'home i la natura. Pensau que sovint se separen com si fossin dues coses diferents?

-És freqüent no pensar que tot és el mateix, però la cultura és una producció de l'home i l'home forma part de la natura. La idea d'aquest programa de la UNESCO és precisament aquesta, tenir en compte l'home i actuar en conseqüència. Dins del programa de la biosfera s'inclou la conservació del patrimoni cultural.

-De tota manera, els moviments ecologistes encara separen molt aquesta relació.

-Sí, i pot ser un problema perquè s'ha de tenir en compte que l'home forma part de la natura. Per exemple, es plan-

"Com dius, això és natural o això no és natural? És molt mal de fer. Una postura massa extrema de defensa de tot el que és natural en detriment de tot el que és social és negativa"

tgen problemes que no estan resolts, un és el tema de les tortugues de les Balears. Avui en dia hi ha una invasió de tortugues de Florida, que són d'aquestes que la gent ha comprat per tenir a casa seva i que quan se'n cansa tira a la mar. Aquestes tortugues s'han reproduït i fan desaparèixer les tortugues d'aquí. Ara bé, les tortugues que hi ha ara també varen ser introduïdes per l'home tal volta fa cinc mil anys, per tant no són d'aquí tampoc. Les d'aquí se les degueren carregar aquestes, però ara les defensam perquè les consideram més d'aquí que les que vénen de Florida. De vegades hi ha problemes d'aquest tipus, però és complicat perquè l'home forma part de la natura i si admetem aquelles perquè no admetem les d'ara? Perquè està ben demostrat que totes les tortugues i rèptils en general els va dur l'home, crec que amb l'únic que no va ser així va ser amb el ferreret. No sé si s'han posat d'acord els geòlegs, però deien que Menorca va ser tapada completament per la mar, i si va ser així no hi va quedar ni un sol animal, tots han vengut després.

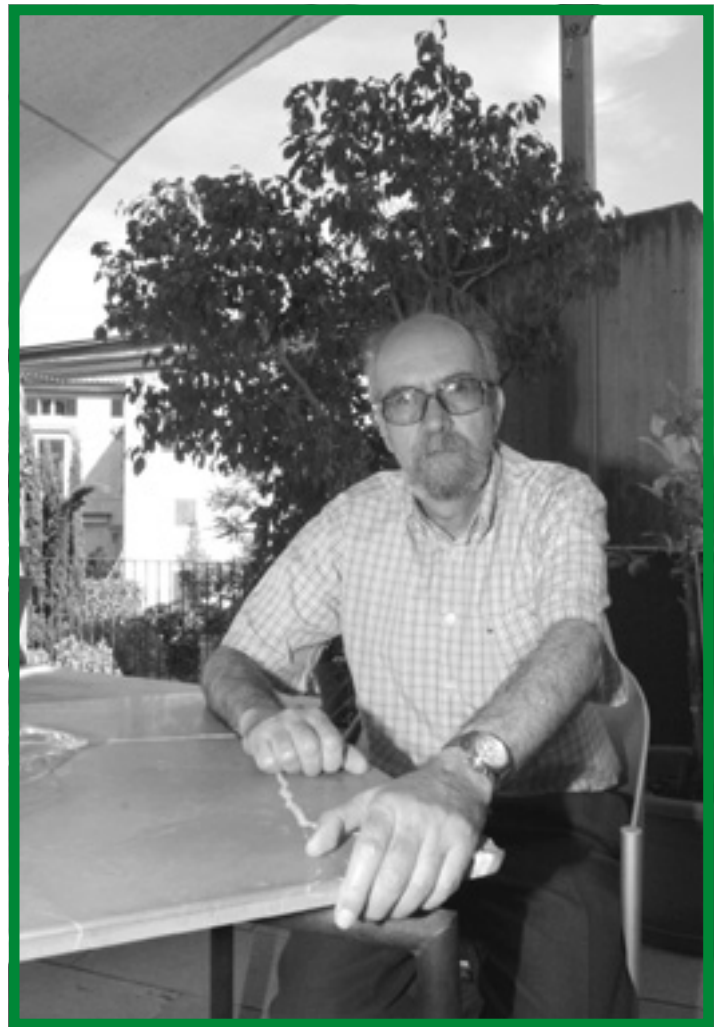
-Si l'home des de sempre ha provocat canvis en la natura, quina és la diferència entre abans i ara?

-La diferència és que ara, amb el gran poder que té amb la

tècnica, l'home va massa de veres. Els canvis naturals són lents, abans la natura es podia adaptar perquè l'home evolucionava a poc a poc i s'arribava a un equilibri, ara els canvis que produeix l'home no són lents i, per tant, causen desequilibris que destrueixen més del que es destruiria en el cas d'un moviment més temperat.

El problema és saber a què li deim ràpid i a què li deim lent. Com es mesura? com dius, això és natural o això no és natural? És molt mal de fer. Una postura massa extrema de defensa de tot el que és natural en detriment de tot el que és social és negativa, perquè també pot crear reaccions contràries. Amb el tema de la Reserva, si l'Administració posàs en marxa unes mesures cent per cent protectores, la població no ho entendria i reaccionaria en contra, a part que tendríem problemes de tipus socioeconòmic perquè tampoc no pots obligar la gent a tornar a l'època primitiva. És difícil tornar enrere tot el que hem aconseguit.

Ara, hi ha molta cosa a fer, en el tema que ens interessa a nosaltres, quant a l'estalvi energètic, una cosa que hem fet

ha estat un estudi de l'enllumenat públic a Menorca. Es tirava energia perquè era un enllumenat antic en el qual les bombetes no tenien bon rendiment, també perquè les instal·lacions tenien moltes pèrdues o perquè s'il·luminava cap al cel. Fins i tot hi havia un cas en què s'il·luminava sobre l'aigua. No podem tornar a estar a les fosques, però no hem de tirar l'energia.

-El desenvolupament dels transports i les noves tecnologi-

es han canviat molt els trets característics de la societat menorquina?

-Sobretot els transports, les noves tecnologies encara no massa. Però no sé si és a causa de la insularitat o no, perquè el senyor que està connectat a Internet dins de casa seva encara té menys contacte amb el que l'envolta. Aquest tipus de noves tecnologies no sé fins a quin punt trenquen la insularitat o en creen una altra. Els avions sí, i els vaixells, però vaja!, el problema tècnic està resolt, el problema econòmic encara no.

LES FRONTERES DE LA MAR

-La societat insular és per si endogàmica?

-Jo crec que a Menorca mai no n'hi ha hagut massa d'endogàmia perquè sempre ha estat terra de pas. En el segle passat, el fet de ser anglesa durant tant de temps, haver estat francesa... la va fer més oberta en els dos sentits, en el sentit cultural i en el sentit d'endogàmia, amb l'excepció de la societat pagesa. La societat pagesa sí que era tancada, però a Menorca era més petita que a les altres illes perquè la població estava més orientada al comerç. Del 1900 al 1970 hi ha una certa endogàmia, però a partir dels setanta ja no.

-Ens trobam en un procés de pèrdues tant en l'aspecte cultural com en el natural?

"Alguns dels nostres costums i senyes d'identitat estan lligats a una vida que ja no existeix, i si la vida no existeix quin sentit té mantenir-los?"

-Sí, i la part cultural em fa més por que la part dels ecosistemes. Si realment totes aquestes mesures de conservació tiren endavant, jo crec que encara es conservaran prou ecosistemes, a no ser que es vegin afectats pels canvis globals com l'augment de tempe-

ratura, l'ozó, la contaminació aèria, les pluges àcides... Culturalment és més difícil perquè la televisió i d'altres mitjans duen coses de fora que la gent adopta tot d'una. És el mateix que dèiem de les tortugues, és bo o dolent?

-Per tant, aquest procés de pèrdues no serà necessàriament negatiu.

-Exacte, alguns dels nostres costums i senyes d'identitat estan lligats a una vida que ja no existeix, i si la vida no existeix quin sentit té mantenir-los? Si desapareixen els oficis no aniràs a mantenir coses que no tenen sentit. De qualche manera s'hauria de mantenir la nostra història, que és distinta de la que puguin tenir a qualsevol altre lloc i, per tant, això implica que tampoc no hauríem de tenir ni la mateixa música, ni la mateixa pintura, ni la mateixa cultura.

-Què s'ha de conservar perquè és part essencial de la nostra identitat?

-Evidentment la llengua, i darrera la llengua, la literatura, això és el que més forma part de la identitat.

-I precisament la llengua és una de les coses que es troba més en perill.

-A curt termini jo no la veig tan malament, però sí que està en perill sobretot a mitjan termini. No és que n'entengui ni que hagi mirat estadístiques, però supòs que hi deu estar perquè la globalització de la televisió du el castellà i l'anglès forçosament.

-Pensau que cada una de les illes de les Balears és un món?

-Quan jo era petit pensava que no hi havia massa connexió, però quan compares coses, veus que tenim moltes semblances. De qualche manera els pagesos de Menorca i Mallorca han estat en contacte, els comerciants... i també hi va haver eivissencs que vengueren a viure a Menorca el segle passat. Realment sempre hi ha hagut una relació, encara que no hagi estat evident, tenim més costums comuns dels que la gent pensa. La relació entre Eivissa i Menorca encara és inexistente, però la relació entre Menorca i Mallorca i entre Eivissa i Mallorca ha augmentat. Fins l'any 75 ens semblava que no hi havia cap contacte, però amb l'arribada de l'autonomia i el desplaçament de l'Administració a Mallorca, això ha canviat. Ara la gent va més a Mallorca per estudiar a la Universitat, per anar a Son Dureta o simplement de turisme o per comprar als grans magatzems.

-Què és el que més vos preocupa. Podem morir d'èxit?

-Sí, és un perill que a un territori que és fràgil augmenti de cada vegada més el nombre d'habitants, esper que hi hagi seny perquè es pot destrossar culturalment. Un altre dels problemes que pateix Menorca, i també les altres illes, és que en el mes d'agost triplica la població. Hi ha gent que diu que això és dolent i que hem d'aconseguir el mateix nombre d'habitants tot l'any, i d'altres que diuen que la natura s'arriba a recuperar durant la resta de l'any d'aquest mes de sobrepoblació. El més difícil és trobar una solució que sigui bona per al medi ambient i que a la vegada sigui bona per a la societat. A més a més, el creixement de la mateixa població també crea un problema perquè una illa té un límit i, encara que aturàssim el turisme, tardaria més anys, però arribaria un moment que s'arribaria al límit.

-Sou pessimista?

-Pessimista no ho som, crec que hi haurà prou mitjans perquè la gent vagi fent seny. Però fins que hi hagi el seny poden passar moltes desgràcies, hi pot haver coses que ja no es recuperin.

10 anys després de RÍO

La manca de compromisos dels Estats Units ha fet que la tercera cimera de la Terra a Johannesburg no hagi aportat avanços substancials, però per contra ha mantengut els principis que fa deu anys inspiraren Río. I no és poc.

La cimera de Johannesburg obre un parèntesi

S.V.

L'esperada cimera de Johannesburg no havia elegit les millors dates. El fet que faltassin pocs dies per al primer aniversari de l'11 de setembre i l'amenaça de guerra sobre l'Iraq no ajudaren a pacificar una conferència dividida entre rics i pobres. No obstant això, la cimera de Johannesburg recordà que Río continua present. Johannesburg no ha trobat una resposta a l'eradicació de la pobresa del món ni tampoc als principals reptes mediambientals, com l'escalfament de la Terra. Però els senyals d'alerta continuen encesos. Queden poques oportunitats, encara que com va dir l'amfitrió de l'encontre, el president sud-africà Thabo Mbeki, caldrà esperar el desenvolupament dels acords, gairebé tots embastats, per poder dir si aquest encontre internacional ha estat un èxit o un fracàs.

Varen ser deu dies de debat entre trenta mil delegats de les Nacions Unides i de 191 estats, la major concentració de delegacions mai no vista. Segons les ONG els resultats són decebedors, però si més no s'han donat passes en qüestions com l'aigua o l'energia. En aquest sentit cal destacar que la Unió Europea va proposar l'arribada al 2010 amb el 15% de subministrament energètic procedent de recursos renovables, però toparen amb la resistència dels Estats Units i dels principals països productors de petroli. Això no obstant, aquest objectiu, com d'altres, s'ha incorporat a les conclusions amb el qualificatiu d'"adoptables" per part dels estats, un caràcter de voluntarietat que, com assegurà el ministre espanyol de Medi Ambient, Jaume Matas, ha d'obrir el camí cap a compromisos més estables.

De la mateixa manera, malgrat l'Administració Bush continuï tancada pel que fa al protocol de Kyoto sobre l'emissió de gasos d'efecte hivernacle, de fet aquesta posició s'ha vist trencada després que Canadà s'hagi compromès a la seva ratificació, i igualment Rússia.

ACORD SOBRE L'AIGUA

Però sens dubte el major avanç de Johannesburg ha estat l'acord sobre l'aigua, segons el qual les Nacions Unides avalen l'acord de reduir el nombre de persones sense accés a les condicions mínimes d'higiene a la meitat d'aquí al 2015. A la cimera s'ha recordat que encara hi ha 1.100 milions d'éssers humans, entre una cinquena i una sisena part de la humanitat, que no té accés directe a aigua potable o que 2.400 milions no disposen de cap sistema de sanejament d'aigües residuals.

ELS EFECTES DE LA GLOBALITZACIÓ

A Johannesburg s'ha parlat també de biodiversitat i de preservar tant el patrimoni natural de la humanitat com el cultural, però totes aquestes qüestions queden a l'espera de solucionar el gran problema, superar la divisió entre països rics i pobres. El secretari general de l'ONU, Kofi Annan, afirmà en el discurs de cloenda que aquesta cimera i les futures suposaran una empenta per a la humanitat de la qual s'obtendran resultats satisfactoris ben aviat "perquè fan avançar la consciència sobre qüestions mediambientals i relacionen aquestes amb els problemes socials".

A Johannesburg, si més no, s'han pogut sentir veus contra el model de globalització que imposa el món occidental i s'ha reiterat el compromís de Río sobre la transferència del 0,7% del producte interior brut dels països rics a les regions més pobres del planeta, un compromís de fa deu anys que només cinc estats compleixen mentre que la resta no sobrepassa el 0,2% en el millor dels casos.

Nins sud-africans ballen en presència del secretari general de les Nacions Unides.

PRESÈNCIA DE LES ILLES BALEARS

A Johannesburg, endemés de la presència del ministre de Medi Ambient, Jaume Matas, que presidia la delegació espanyola, altres mallorquins han estat present a la cimera. Una delegació del Govern de les Illes Balears hi va assistir encapçalada pel geògraf Ivan Murray, coordinador del Fòrum per a la Sostenibilitat –tant ell com la consellera Margalida Rosselló es mostraren decebuts pels resultats de l'encontre en comparació amb Río– i, igualment, una delegació de Calvià, municipi que rebé un premi de les Nacions Unides i la Cambra de Comerç Internacional pel programa de reciclatge que ha posat en marxa en col·laboració amb el sector turístic i que forma part de l'Agenda Local 21.

D'altra banda, Calvià també ha participat al fòrum sobre turisme sostenible que es va desenvolupar prèviament a Ciutat del Cap.

Diferents ONG participants a la cimera de Johannesburg.

Lester R. Brown és un dels pensadors de major pes a l'actualitat. Fundador de l'Earth Policy Institute, l'objectiu del qual és treballar per una economia ambientalment sostenible, va presentar el seu darrer llibre Ecoeconomia a "SA NOSTRA". Segons hi escriu, la reestructuració que necessita l'economia mundial ja ha començat.

Una nova economia per al món

S.V.

Amb la seva aparença de savi despistat... com només els savis despistats nord-americans gosen vestir, mudat fins a un cert punt, però amb sabates d'esport, Lester R. Brown va fer escala a Mallorca. "SA NOSTRA" ha participat en l'edició catalana del seu darrer llibre, *Ecoeconomia*, i l'havia de presentar a la seu de l'entitat bancària. Una petita multitud l'esperava impacient. No de bades, aquest exgranger -de qui el *Washington Post* diu que és un dels pensadors més influents del món actual- ha recollit nombrosos premis, de les Nacions Unides, de la UNESCO, del Fons Mundial per a la vida salvatge... etcètera -i és en possessió de vint-i-dos doctorats *honoris causa* per altres

tantes universitats de tot el planeta. La seva opinió és càtedra i tothom l'escolta. Fundador del prestigiós Worldwatch Institute i de l'Earth Policy Institut, l'objectiu de la institució i de tot el seu treball és assolir una economia sostenible a nivell mundial.

"La sostenibilitat és lluny, però és possible -ens diu Brown poc abans d'intervenir davant el públic- i, de fet, la reestructuració que necessita l'economia mundial ja ha començat". Diu que hi ha indicis, que per exemple l'era dels combustibles fòssils, els principals responsables de l'efecte hivernacle, comença a donar pas a l'era solar/hidrogen, tal com es pot comprovar en els índexs de creixement d'aquestes fonts d'energia en els últims anys. "En la nova economia que substituirà l'actual, l'ecoeconomia, l'energia renovable desplaçarà del seu lloc els combustibles fòssils i l'economia del reciclatge succeirà l'economia dels productes d'un sol ús".

PENSADOR I PROFETA

Optimisme exagerat?, profeta? Lester R. Brown creu que l'ecoeconomia substituirà l'economia tradicional, perquè aquesta no té cap altra alternativa. "L'economia mundial no va alhora amb l'ecosistema del planeta", diu. El món

esgota els seus recursos naturals. El clima canvia, augmenten les temperatures, els glacials es desgelen i puja el nivell de la mar. El futur és ple d'incerteses, però en el món hi ha solucions que són a l'abast de la gent. Només cal aprofitar-les. No hi ha més remei. El dubte és saber si s'arribarà massa tard.

Un dels exemples que posa Brown és l'energia eòlica. Sense sortir dels Estats Units, tres estats - Dakota del Nord, Kansas i Texas - tenen prou energia eòlica aprofitable per satisfer les necessitats elèctriques de tot el país. La Xina podria doblar la seva producció actual d'electricitat només a partir del vent i també Europa, si aprofités el potencial eòlic que té mar endins. Les investigacions en energia eòlica estan molt avançades. "D'altra banda -diu l'autor de l'ecoeconomia- l'electricitat econòmica dels parcs eòlics es pot fer servir per electrolitzar l'aigua per produir hidrogen, que alhora es pot fer servir per alimentar les turbines de gas que subministren electricitat quan el vent disminueix. L'hidrogen també és el combustible escollit per als nous motors de piles de combustible, un projecte en el qual treballen tots els grans fabricants d'automòbils.

UN NOU MÓN

Brown parla també de reciclatge, d'una nova cultura que s'imposa. D'alguna manera se cerca la complicitat del mateix sistema, perquè el trànsit d'una economia a l'altra significarà la inversió més gran de tota la història i això generarà plus-vàlues, llocs de feina, renda en definitiva. Endemés els Estats poden ajudar amb els seus impostos per afavorir aquest tipus d'inversió. "Una reestructuració del sistema tributari és necessària però no té perquè canviar els índexs, sinó només la composició". "La construcció de l'ecoeconomia -sentència- és un objectiu en el qual no es pot transigir, no es pot perdre temps. D'una manera o altra és una decisió que ha de prendre la nostra generació, tot i que afectarà la vida de la Terra per a totes les generacions posteriors".

És en aquest sentit que Lester Brown rebutja obertament l'actitud de l'Administració Bush de no ratificar els acords de Kyoto. Malgrat això, confia que la societat serà més poderosa que l'Administració i que la realitat s'impo-

Lester R. Brown.

sarà, i abandonarà una economia insostenible i la substituirà per una que garanteixi el futur. Davant la realitat mai no ve malament una injecció d'optimisme. Si més no, cal no perdre l'esperança.

La protecció dels illots, un procés complex

Joan Mayol

El 1978, el Consell General Interinsular (per iniciativa de l'aleshores responsable de Medi Ambient de la Conselleria d'Ordenació del Territori, Francesc Moll) va encarregar a un equip d'entusiastes llicenciats -entre els quals em comptava- un estudi de conservació dels illots de les Balears. La idea de Moll era molt clara: seria senzill dotar tots els illots d'una protecció global i definitiva, que garantís la protecció dels seus valors naturals i paisatgístics. Però res no és senzill.

Ha passat quasi un quart de segle i aquesta protecció no és encara completa, tot i que s'ha avançat molt, i tenim quasi mig centenar d'illots (la meitat, en xifres rodones, ja que són 110 en total) emparats per espais naturals protegits. La resta tenen una protecció urbanística completa (gràcies a la Llei d'espais naturals de 1991), però no disposen d'instruments de gestió que permetin garantir definitivament la solució als problemes que els afecten.

Aleshores hi havia problemes molt preocupants: es parlava encara d'urbanitzar sa Dragonera, hi havia projectes de construccions a Tagomago i altres illes d'Eivissa, o d'unir a la costa algun d'aquests indrets per bastir ports esportius. De fet, el Pla provincial de 1973, tot i que qualificava bona part dels illots com a paratges preservats, havia deixat possibilitats de construcció i fins i tot d'urbanització, en els més grans, com sa Conillera d'Eivissa o s'Espalmador.

VALORS NATURALS

Quins són els valors naturals dels illots? En primer lloc, la presència d'espècies i subespècies endèmiques (com les sargantanes i molts d'invertebrats, amb desenes de tàxons exclusius d'un o pocs illots) que constitueixen el resultat de processos d'evolució, l'interès biològic del qual és molt elevat. Tots aquests animals i plantes podrien desaparèixer si es porten a terme actuacions inadequades. També s'hi troben espècies d'animals i plantes més rares a la costa de les illes grans, ja que als illots l'acció humana és més limitada, i avui no tenen en cap cas habitants permanents, no hi ha depredadors, etc. Un exemple molt destacat és el de l'al-

fals arbustiu, que creix als Malvins, alguns illots de Cabrera i els Columbrets: no és un endemisme balear, però no viu a terra ferma. Cal destacar també el seu valor en relació a les colònies de cria d'aus marines (es coneixen en total 54 colònies d'aus marines o rapinyaires als illots) i reuneixen en poques hectàrees els ocells d'una gran extensió marina; si les colònies fossin afectades, s'empobriria la fauna d'una gran superfície. Finalment, és evident que el paper paisatgístic dels illots és molt rellevant i s'han conservat molt millor que a la resta del litoral. L'exemple dels Malgrats, a Calvià, és ben paradigmàtic!

Hom podria pensar que el medi físic constitueix una garantia de conservació, però la realitat desmenteix aquesta suposició. En molts d'illots hi ha hagut, o hi ha encara, espècies introduïdes que afecten la fauna i la flora: les rates empobreixen la vegetació i poden depredar sobre les espècies locals (per exemple sobre el virot (*Puffinus mauretanicus*), un endemisme amenaçat); encara hi ha cabres al Vedrà i a l'illa de sa Nitja, amb greus efectes sobre la vegetació; molts d'illots tenen també conills. Són problemes més greus del que sembla a primera vista i caldria trobar-los ràpidament una solució.

És cert que la LEN va acabar amb els projectes de construccions turístiques que amenaçaven Tagomago, sa Conillera o altres illes. Però hi ha altres problemes no tan espectaculars, però que poden suposar una de-

gradació local: els més greus són les visites incontrolades amb eventuais abandonaments de residus o malbaratament de colònies i l'ancoratge d'embarcacions sobre els delicats fons marins immediats.

MESURES DE PROTECCIÓ

Actualment, gràcies al Parc Nacional de Cabrera i els parcs d'es Grau, ses Salines d'Eivissa, Cala d'Hort i Llevant i sa Dragonera, una gran part dels illots estan definitivament protegits i es disposa d'instruments normatius i de gestió que permeten solucionar els problemes que hem apuntat. Tot l'arxipèlag de Cabrera, l'illa d'en Colom, tots els illots entre Eivissa i Formentera, compresos s'Espalmador i s'Espardell, es Vedrà, Vedranell, les illes de Ponent d'Eivissa, es Pantaleu i d'altres menors formen part del sistema d'espais protegits de la comunitat autònoma, uns sota la categoria de Reserva Natural i altres de Parc. En alguns altres illots hi ha hagut també mesures molt positives: a ses Rates (Eivissa) s'hi havia començat, en els anys seixanta, un edifici, el buc del qual quedà abandonat; afortunadament, l'ajuntament de Vila va procedir, ja fa uns anys, a demolir aquell edifici i a retirar-ne els enderrocs, en una iniciativa molt positiva.

L'aplicació imminent de la Directiva Europea d'Habitats permetrà en pocs mesos estendre aquesta protecció efectiva a altres illots de gran interès biològic, però així i tot no podem oblidar que tots i cada un d'aquests indrets tenen valors que val la pena preservar. Molts d'illots són de propietat privada, de manera que determinats riscos s'hi mantenen i és convenient aconseguir una garantia definitiva per a aquests indrets, dels valors dels quals tots ens hem de sentir orgullosos i en certa mesura responsables.

Formentera.

Sami Naïr: immigració controlada

EL PROBLEMA
PALESTI

GEA

Sami Naïr, eurodiputat francès i catedràtic de ciències polítiques a la Universitat de París, és un profund coneixedor de la realitat social, política i econòmica de les dues voreres de la Mediterrània. Va prendre part al cicle dedicat a la immigració que organitzaren a Palma el Sindicat de Periodistes i "SA NOSTRA". Naïr és, endemés, un prestigiós articulista, els seus articles, publicats entre d'altres mitjans a *El País*, tenen sempre una enorme influència.

Sami Naïr a "SA NOSTRA".

Naïr creu que la immigració és inevitable, que una política d'unitat mediterrània seria convenient, però que en aquests moments hi ha massa desigualtats i, a més a més, temors mutus. El Nord té por del Sud i aquest veu el Nord com un territori que li pot donar prosperitat però que el rebutja. La conseqüència són les pateres, és a dir, la immigració incontrolada, en mans de les màfies, però la solució no pot ser policíaca, sinó política. Per una part, potenciar el desenvolupament dels països del Sud. Per l'altra, fomentar la immigració controlada. Europa necessita els immigrants, però no un excés d'immigrants. En aquest sentit regular els processos, amb immigracions de tipus temporal, podria ser considerat com un avantatge per aquella immigració que cerca millorar les seves condicions socials i econòmiques però no perdre les seves arrels.

IMMIGRACIÓ INEVITABLE

Naïr creu que la immigració és inevitable, que una política d'unitat mediterrània seria convenient, però que en aquests moments hi ha massa desigualtats i, a més a més, temors mutus. El Nord té por del Sud i aquest veu el Nord com un territori que li pot donar prosperitat però que el rebutja. La conseqüència són les pateres, és a dir, la immigració incontrolada, en mans de les màfies, però la solució no pot ser policíaca, sinó política. Per una part, potenciar el desenvolupament dels països del Sud. Per l'altra, fomentar la immigració controlada. Europa necessita els immigrants, però no un excés d'immigrants. En aquest sentit regular els processos, amb immigracions de tipus temporal, podria ser considerat com un avantatge per aquella immigració que cerca millorar les seves condicions socials i econòmiques però no perdre les seves arrels.

Per dur endavant aquestes polítiques s'ha de trencar amb posicions que només aposten per endurir les fronteres i per lleis d'estrangeria que són una amenaça constant per als immigrants. Però també és necessari un consens entre Europa i els països emissors d'immigrants, especialment els procedents dels països àrabs. En aquest sentit, Naïr sentència que cap solució no serà possible mentre duri l'enfrontament entre els àrabs i els israelians amb el suport d'Estats Units a l'Estat israelià.

"I quin paper juga Europa en tot això? -es demana Sami Naïr- Europa s'ha adormit vergonyosament. A la penúltima crisi, l'aleshores president en exercici de la Unió Europea, José María Aznar, va veure com Sharon li tancava la porta als nassos. Els feixistes sempre aprofiten les debilitats de la democràcia. Ahir igual que avui. Si Europa encara tengués una mica d'interès, una mica de dignitat, congelaria l'acord d'associació pel qual finança Israel. Però no ho farà, perquè continua sent al costat dels poderosos i prefereix la submissió davant dels Estats Units. Les nacions europees es mutilen en benefici exclusiu del gran mercat: per aquesta raó, no hi ha i tampoc no hi haurà política exterior europea fins d'aquí a molt de temps."

Programa d'activitats educatives. Fundació "SA NOSTRA" Curs 2002-2003

GEA

Per al curs 2002-2003 el programa d'activitats educatives de la Fundació "SA NOSTRA" ofereix a la comunitat educativa de les Illes Balears una àmplia oferta de propostes i recursos didàctics relacionats amb el medi ambient, l'art contemporani, la fotografia, la música i la societat.

La multidisciplinarietat és la principal característica de la nova edició del Programa d'activitats educatives de la Fundació "SA NOSTRA". Per a aquest curs escolar s'ofereixen 28 activitats educatives adreçades als escolars, 3 seminaris de formació per a educadors (a Mallorca, a Menorca i a Eivissa) i una oferta de 36 publicacions, moltes d'elles gratuïtes.

A més de les activitats educatives de caràcter ambiental que es duen a terme a Can Tàpera, a sa Canova i als equipaments col·laboradors com La Trapa, Museu Balear de Ciències Naturals, Jardí Botànic de Sóller, Observatori Astronòmic de Mallorca, Can

Planes (sa Pobla), Museu de la Natura de Menorca, sa Punta des Molí (Sant Antoni de Portmany), es consolida la proposta formativa adreçada a escolars del Centre de Cultura de "SA NOSTRA" de Palma, que abasta l'art contemporani, la fotografia i la música.

Gairebé totes aquestes programes compten amb el guiatge d'educadors i amb el suport de materials didàctics, fet que garanteix un major aprofitament pedagògic de les diferents iniciatives. Tot i així, en cada una d'aquestes activitats, la col·laboració del professorat és essencial ja que és un dels agents principals del procés educatiu i per tant, la seva implicació s'ha de fer extensiva, fins i tot, en els àmbits no formals de l'ensenyament.

Pel que fa a la programació relacionada amb la millora de la capacitació professional dels educadors, es duen a terme tres seminaris, un a Menorca, un a Eivissa i un a Mallorca. El seminari *Vivint el paisatge. Tèc-*

niques d'anàlisi, interpretació, comunicació i intervenció en el paisatge, que es realitzarà al Centre Social de "SA NOSTRA" a Ciutadella, se centra en el coneixement i la utilització de tècniques d'estudi del paisatge útils per al disseny d'activitats i programes d'educació ambiental. Inclou una part teòrica i una part pràctica per treballar sobre el paisatge interior i litoral.

El seminari *Educar per a la integració i la igualtat d'oportunitats*, que es durà a terme a Eivissa, té com a objectiu prioritari el foment de la capacitat d'educar per a una societat plural, democràtica, responsable, solidària i tolerant i plantejar la diversitat com a factor positiu per a l'enriquiment i el desenvolupament de la societat.

El seminari *Patrimoni intangible. Anàlisi i interpretació d'un bé cultural i natural*, que es realitzarà a Can Tàpera, aproparà els educadors i el públic interessat a una part del patrimoni, fonamental per conèixer en profunditat la nostra cultura i la nostra identitat. En aquest seminari es dedicarà una especial atenció a la relació entre patrimoni immaterial i medi natural.

Com a complement, també es posa a disposició dels centres escolars i de les entitats un ampli conjunt de publicacions de contingut ambiental i social que poden ser un recurs molt útil per facilitar la formació de l'alumnat i dels educadors.

L'Estat del món a l'ombra de l'11 de setembre

GEA

Els fets de l'11 de setembre no han variat substancialment les reflexions que cada any realitza el Woldwatch Institute sobre l'estat del món, però sí que han fet que enguany s'expressassin de manera més contundent que mai i amb nous matisos a un moment en què, a deu anys de la cimera de Río, és l'hora de recapitular i de reconduir els temes de la sostenibilitat del nostre planeta.

L'anàlisi de l'Estat del món que cada any fa l'Institut Woldwatch enguany s'ha realitzat a l'ombra dels fets que commoveren la societat el passat 11 de setembre. L'institut en aquesta ocasió fa un repàs dels deu anys transcorreguts dels de la cimera de Río, fa un balanç les minses resultats pràctics obtinguts i planteja els reptes que haurà de marcar-se la cimera de Johannesburg d'aquest setembre per accelerar el ritme en el compliment d'objectius que són indefugibles i urgents.

Río+10 centra el tema de l'edició especial de l'Estat del món 2002. El volum que s'edita cada any en la seva versió catalana amb el patrocini de "SA NOSTRA" i el Centre UNESCO de Catalunya recull els avanços que s'han fet sobre el progrés cap a una societat sostenible després que la cimera de Río que d'ara fa deu anys marcà els objectius.

"Els reptes de cara a Johannesburg: la creació d'un món més segur" és el títol del primer capítol que ençata l'anàlisi d'enguany, a l'ombra de l'11 de setembre, un fet d'abast mundial les implicacions del qual no són ignorades a les reflexions que fa el Worldwatch Institute. Des d'aquest punt d'inici es repassen tots els punts que han de fer del nostre un món més adaptat a les perspectives de sostenibilitat que el món occidental es fixa com a meta ara fa deu anys. Qüestions relacionades amb el canvi climàtic són analitzades per Seth Dunn i Christopher Flavin, president d'aquest prestigiós institut, també hi ha capítols dedicats a qüestions d'alimentació, per denunciar que la fam conviu amb l'abundància o alertar sobre la càrrega

tòxica. Així mateix el llibre conté un capítol sobre el turisme internacional i les seves repercussions sobre el medi ambient i es fa una reflexió sobre l'anomenat ecoturisme i la seva bondat o inconveniència, reflexions totes elles que permetran, com diu Kofi A. Annan en prologar el volum, "reduir la gran distància que separa els objectius i les promeses fetes a Río de la realitat diària tant als països rics com als pobres".

Tot i el progrés polític i conceptual aconseguit a Río, els resultats no han estat suficientment decisius. L'Estat del món 2002 posa de manifest tant els obstacles com les oportunitats i denuncia els enfocaments no

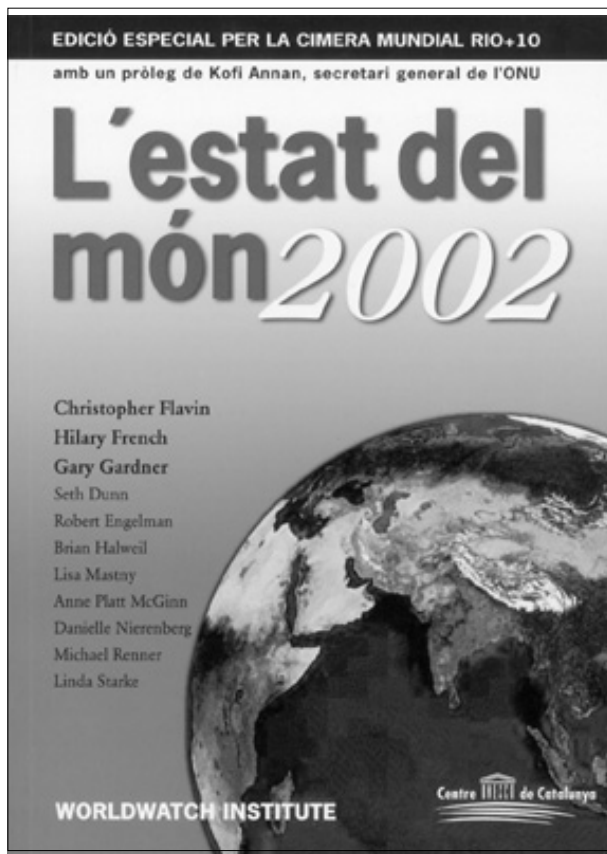
dispensables com l'aigua potable, els boscos i la indústria pesquera". Ara -afegeix Flavin- és més urgent que mai crear un món més sostenible i segur basat en els principis dels valors humans universals i en el suport mutu". Si d'una banda en l'anàlisi d'enguany es reconeix el consens global sobre la necessitat que té el món d'un nou enfocament envers el desenvolupament, es reclama l'extensió del concepte de globalització més enllà de la simple preocupació pel comerç i les finances, ja que, es diu, "la vaguetat de les Agendes 21 pot ser conseqüència de plantejar-les com a qüestions més aviat locals quan en realitat el que haurà de fer la humanitat és demostrar el seva capacitat per enfrontar-se als canvis globals a llarg termini.

L'Estat del món 2002 té l'objectiu d'ajudar a definir els assumptes que s'han de tractar durant la cimera mundial de

Johannesburg, recorda els objectius aconseguits i planteja una acceleració en el ritme del canvi durant la pròxima dècada. Ja que la tragèdia de l'11 de setembre ha afegit molta pressió perquè les coses canviïn. En certa manera, ara és més clar que mai que el món de principis del segle XXI està ben lluny de ser considerat estable, vivim en una època en la qual cada quinze anys s'afegeixen mil milions de persones a la població del món, mentre a molts d'indrets del planeta encara es lluita per portar a terme la difícil transició de les societats rurals tradicionals a les societats modernes, urbanes i de classe mitjana. Moltes d'aquests societats no tenen cobertes les necessitats bàsiques d'aliments, aigua, sanitat i educació i molts de milions de persones viuen amb menys d'un dòlar diari. A més la falta de representació política democràtica i la concentració de poder polític i econòmic en mans de molt pocs ha creat a molts de països una inestabilitat total que es veu reflectida arreu del món en les migracions massives, el contraban de drogues i, cada vegada més, el terrorisme.

Superar l'apartheid global que marcà les negociacions de Río i que ha romàs inalterable durant aquests deu anys.

En definitiva l'Estat del món d'enguany demana que es passi de les paraules als fets i que es faci ja!

sostenibles del progrés econòmic que prevalen tot i les bones intencions de la comunitat internacional. En el seu prefaci Flavin ens parla de "La inestabilitat tant ecològica com dels afers humans actuals, i reconeix la necessitat més urgent que mai d'establir - diu ell- "requisits per atènyer una societat sana i estable, entre d'altres cobrir les necessitats humanes bàsiques, disminuir el creixement sense precedents de la població humana i protegir els recursos naturals in-

Publicat el tercer volum de la col·lecció Quaderns de NATURA

La col·lecció té un caracter divulgatiu que no defuig però del rigor científic en tractar els temes més específics del nostre entorn natural.

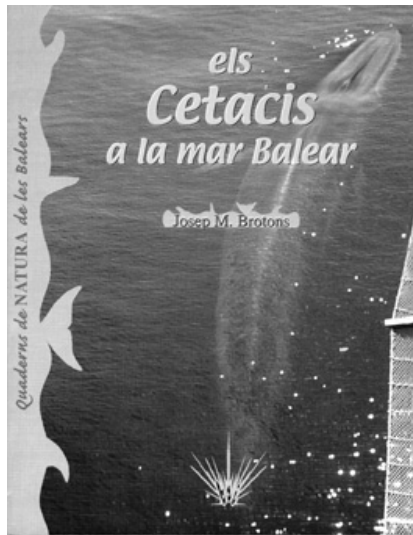
Els cetacis a la mar Balear de Josep M. Brotons és el tercer volum de la col·lecció Quaderns de NATURA de les Balears, que "SA NOSTRA" patrocina i edita Documenta Balear.

Josep M. Brotons es biòleg, s'ha especialitzat en l'estudi dels cetacis i actualment és assessor científic del projecte "Seguiment dels encallaments de cetacis a les Illes Ba-

lears", en ambdós casos es tracta d'aproximacions divulgatives, però no per això manco rigoroses, amb belles il·lustracions d'aquests temes concrets de la nostra natura. Per a les papallones Pons segueix les pas- ses de Joan Ramis i Ramis (1746-1819) que realitzà les primeres referències a les papa-

lones a les Illes i que han continuat inves- tigant molt importants lepidopteròlegs. L'obra té il·lustracions de Carles Puché.

A *La Posidònia. El bosc submergit*, Manu San Félix "un biòleg enamorat de la mar", s'hi diu a la contraportada, realitza una apro- ximació sistemàtica no només a la posidò- nia, sinó que respon a preguntes com: per què les platges de les Illes tenen arena tan blanca o aigua tan transparent?, la resposta de les quals ens permet copsar la importàn- cia de les praderies de posidònia de les nos- tres costes. Es tracta d'una aproximació di- recta feta a partir de l'observació.

lears" i tècnic responsable del projecte "In- teracció de les pesqueres artesanals amb la població de dofí mular a les Illes Balears", ambdós del Govern de les Illes Balears.

A aquesta publicació hi podem trobar res- postes a les preguntes que sobre aquests mamífers es fa qualsevol curiós de la natu- ra, com són ara si podem veure balenes a la Mediterrània, i quins són els cetacis que més fàcilment hi podem trobar o explicacions de la seva manera de viure. El volum dóna respostes didàctiques i incorpora anècdo- tes que el fan de fàcil lectura.

ALTRES VOLUMS

El llibre segueix l'esquema iniciat pels dos primers títols d'aquesta col·lecció de Documenta Balear: *Les Papallones diürnes de les Balears* de Guillem X. Pons i *La Po- sidònia. El bosc Submergit*, de Manu San

La Fundació "SA NOSTRA" finança vuit projectes per a la Conservació de la Biodiversitat

La Fundació "SA NOSTRA" ha premiat vuit dels projectes per a la Conservació de la Biodiversitat dels que s'havien pre- sentat a la convocatòria del 2002.

Els 41.250 euros que la Fundació "SA NOSTRA" destina a aquesta iniciativa 2002 seran per a propostes relacionades amb l'estudi i investigació de la biodiversitat, l'ús sostenible de la bio- diversitat, la conservació d'hàbitats terres- tres, aquàtics i marins, la conservació d'es- pècies amenaçades, la conservació de va- rietats agrícoles tradicionals i la conserva- ció de races autòctones. Per atorgar aquests ajuts s'ha tengut en compte de forma pre- ferent que fossin projectes referents a es- pècies i hàbitats amenaçats, que cobrissin buits existents i que en el seu desenvol- upament implicassin el col·lectiu de gent jove i voluntariat. El finançament que durà a terme "SA NOSTRA" serà del 75% del cost real del pressupost i la dotació global dels ajuts és de 41.250. Tot atenent aquests criteris, els projectes premiats d'enguany han estat els següents: el destinat a la "Re- cuperació de varietats agrícoles locals", dut a terme pel GOB, el de "Consolidació i manteniment d'un banc d'arbres fruiters de varietats autòctones al barranc d'Algendar", a càrrec de Càritas Diocesa-

na de Menorca. El "Programa per a la con- servació de la tortuga d'aigua al Parc Na- tural de s'Albufera de Mallorca" que rea- litza l'Associació Balear d'Amics del Parcs Naturals i la Fundació Natura Parc. El "Projecte de posada a punt i avaluació de l'eficiència de diversos mètodes selectius per a la captura d'ocells exòtics asilvestrats a Mallorca", d'aquesta mateixa fundació, el projecte de "Gestió ambiental de les microreserves biològiques de s'Empriu i de les Veles de Cura" de l'Associació Ba- lear d'Amics dels Parcs, o l'ajut concedit també al GOB per a l'"Edició i elaboració de l'Atles dels aucells nidificants, de Mallorca 2003-2005". Les altres dues pro- postes ara subvencionades són l'"Estudi de la població balear de coleòpters crisomè- lids" de l'Associació Museu Balear de Ci- ències Naturals i el projecte per a l'"Estudi de la biodiversitat microfaunística com a indicador ambiental de la praderia de *Posidònia oceànica*" també d'aquesta as- sociació. Es tracta en tots els casos de tre- balls que tenen com a objectiu fomentar la conservació de la biodiversitat a les Illes i contribuir al desenvolupament sosteni- ble del nostre patrimoni natural i els seus executors són entitats locals sense ànim de lucre.

La germana petita

LA RESERVA NATURAL DE S'ALBUFERETA

La Reserva Natural de s'Albufereta està situada al nord de l'illa de Mallorca en els termes municipals d'Alcúdia i Pollença.

Ja amb el diminutiu, s'Albufereta, manifesta la seva condició de germana petita, de l'Albufera de Mallorca. També l'anomenen així, s'Albufera Petita, per contraposició amb el nom de s'Albufera Gran, que li és pròxima i de la qual no pot separar el seu destí.

Els ecosistemes ignoren de partions i fronteres i per això no podia garantir-se la protecció d'una sense la de l'altra, i sobretot no podia garantir-se la protecció de les aus que hi nidifiquen o que hi viuen tot l'any sense la protecció d'ambdues.

Aquesta era l'antiga reivindicació de grups ecologistes i dels amants de la natura que varen veure complerta la seva aspiració amb la declaració de s'Albufereta com a Reserva Natural l'octubre de 2001. Quant a la figura de protecció, el GOB i el mateix Govern es decantà per la de Reserva Natural ja que és la que millor s'ajusta a petits espais d'elevat valor ecològic.

S'Albufereta és la primera Reserva Natural de Mallorca. Una Reserva Natural és un espai natural que es declara per protegir ecosistemes, comunitats o elements biològics que per la seva raresa, fragilitat, importància o singularitat mereixen una valoració especial. La Reserva Natural és un nivell de protecció superior al de Parc Natural. El Parc protegeix una zona ben conservada on existeixen activitats humanes i econòmiques compatibles amb la preservació futura de la zona. En canvi, la Reserva estableix un elevat índex de protecció en zones de nul·la o molt baixa activitat humana.

Dins la zona qualificada com a Reserva Natural ha restat prohibida la caça i restringida la pesca, excepte a les platges i litoral. S'admet la pastura per a la gestió de la vegetació de la reserva i les activitats agrícoles preexistents. Dins l'àrea qualificada com a Zona d'Interfase -la resta de l'ANEI que envolta la Reserva Natural- es permetrà la caça amb limitacions i es fomentarà l'agricultura per preservar el paisatge tradicional i la perifèria de la zona protegida.

Això no obstant, sí que hi són permeses activitats directament relacionades o compatibles amb la preservació dels valors naturals, com ara l'explotació de la canya americana, la bova o altres espècies que a la comarca tenen tradicionalment un ús artesà.

L'AIGUA

S'Albufereta es troba dins l'Àrea Natural d'Especial Interès (ANEI) del mateix nom, situada entre els termes municipals d'Alcúdia i de Pollença. La superfície total de l'ANEI és de 501,27 ha i la superfície de la zona que es proposà declarar Reserva

Natural fou de devers 200 hectàrees. El PORN presentat anomenà Zona d'Interfase la part de l'ANEI, no afectada per la declaració, que envolta la Reserva Natural.

És una zona humida litoral, formada per inundació de terrenys de cota pràcticament zero, amb una zona que els separa del mar. Recull aigua dels torrents que aboquen en aquesta àrea, i l'aprofita mitjançant un complex sistema de canals i comportes. La surgència més important és la font de s'Almadrava, dins del torrent del Rec, que és una de les surgències més espectaculars de Mallorca.

L'aigua que la subministra prové principalment de la xarxa hidrogràfica integrada per torrents com el de Can Roig, el de Can Xanet, el de Colonya, i sobretot el torrent del Rec, que proveeix aigua dolça a l'aiguamoll durant gairebé tot l'any. En el passat el mal estat de l'aigua aportada per aquests torrents han posat en més d'una ocasió en perill la fauna i la flora de la zona.

Amb la incorporació de s'Albufereta, són set els espais naturals de gestió autònoma a les Balears (s'Albufera, Mondragó, i sa Dragonera, a Mallorca; s'Albufera d'en Grau a Menorca i els parcs de ses Salines i Cala d'Hort a les Pitiüses) i un de gestió compartida entre la CAIB i el Ministeri de Medi Ambient (Parc Nacional Marítimoterrestre de l'Arxipèlag de Cabrera).

UNA AVIFAUNA D'EXCEPCIÓ

S'Albufereta de Pollença és pels seus valors naturals i extensió la tercera zona

humida en importància a Mallorca. Són molts els valors naturals excepcionals d'aquest enclavament, encara que l'avifauna és sens dubte la seva manifestació biològica més remarcable. S'han observat més d'un centenar d'espècies d'ocells, de les quals devers seixanta són exclusives de les zones humides.

Entre les espècies que hi nidifiquen cal destacar les poblacions d'avisador (*Himantopus himantopus*), sebellí (*Burhinus oedipnemos*) el gallfaver (*Porphyrio porphyrio*) i boscarla mostatxada (*Acrocephalus melanopogon*), pel fet de ser aquestes espècies de conservació prioritària segons s'estableix a la Directiva 79/409/CEE.

S'Albufereta és també una zona excepcionalment important durant la hivernada i la migració a través de la Mediterrània occidental i constitueix un lloc molt important per al descans i alimentació d'espècies rares o amenaçades, com ara l'agró blanc gros (*Egretta alba*), la cigonya negra (*Ciconia nigra*), l'ibis negre (*Plegadis falcinellus*) o el flamenc (*Phoenicopterus ruber*) entre moltes altres.

A més a més és una important àrea d'alimentació per a determinades espècies que crien a localitats properes, entre les que s'han de destacar l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*) i el falcó marí (*Falco eleonorae*).

En reconeixement a aquests importants valors, s'Albufereta fou inclosa fa pocs anys en el llistat d'Important Bird Areas (IBAS) elaborat per Birdlife International.

PER QUÈ UNA RESERVA NATURAL?

La problemàtica ambiental d'aquesta zona era complexa, en destacava sobretot la sobrepressió cinegètica, que durant molts d'anys es traduï en la realització d'obres hidràuliques (dragat de canals i moviments de terres), incendis provocats per eliminar vegetació i, sobretot, greus molèsties a l'avifauna. La pràctica intensiva de la caça no afectava només les espècies que reglamentàriament poden ser objecte d'aquest aprofitament, sinó que a més a més tenia també uns efectes altament negatius sobre el desenvolupament òptim de les poblacions d'aus no cinegètiques que habiten s'Albufereta, algunes de les quals són de conservació prioritària per a la Unió Europea. Ara, en haver-se prohibit aquests usos, no adequats a zones d'aquestes característiques, s'Albufereta esdevé un refugi i lloc de cria per a moltes d'espècies que hi tenen el seu cau.

S'Albufereta

Reserva Natural

GOVERN DE LES ILLES BALEARS

Conselleria de Medi Ambient

Superfície:

213 ha aproximadament.

Declaració:

El novembre del 1998 el Consell de Govern va acordar iniciar els tràmits per declarar s'Albufereta com a espai natural protegit.

Ja era Àrea Natural d'Especial Interès i figurava entre els llocs que la LEN preveia que fossin declarats Espai Natural Protegit en aplicació de la Llei 4/89 de conservació d'espais naturals i de la flora i fauna silvestres. El 6 d'abril de 2001 es va aprovar inicialment pel Consell de Govern el Pla d'ordenació de recursos naturals (PORN), que va ser aprovat definitivament el dia 19 d'octubre de 2001, i s'Albufereta es declarà Reserva natural. La declaració per Decret 121/2001 de Reserva Natural va tenir com a objectiu la conservació íntegra dels seus valors naturals i culturals, que inclouen el medi físic, els recursos hídrics, els edífics, les espècies i les comunitats biològiques, els processos ecològics, el paisatge i les manifestacions etnològiques.

Autoritat de gestió:

Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, amb la participació d'una Junta Rectora amb la participació d'altres administracions, ajuntaments, propietaris i ecologistes, entre altres.

Distincions nacionals i internacionals:

S'Albufereta gaudeix de diverses figures de protecció: ZEPA (Zona d'Especial Protecció d'Aus), Consell de Govern, 28 de juliol del 2000; LIC (Lloc d'Interès Comunitari), per formar part de la xarxa Natura 2000.

Hàbitats més importants:

Canyissars, prats inundats, llacunes, torrents, dunes, bosc de ribera (tamarellar) i conreus tradicionals.

Espècies més importants:

Vegetació: Salicòrnies a les zones inundades part de l'any i canyar als canals i llacs, al NE de la maresma, hi ha bosquets de tamarells molt importants.

Fauna: S'Albufereta, amb una fauna d'ocells molt relacionada amb s'Albufera de Mallorca, constitueix una zona de nidificació d'espècies valuoses com el gall faver, l'arpella, l'avisador, el xàtxero groc i la boscarla mostatxada, i d'altres més comunes com el setmesó, la fotja i la gallineta d'aigua. Alguns anys hi crien també els agrons rojos.

És important per al descans i l'alimentació de les aus migratòries a la tardor i la primavera i un bon lloc d'hivernada per a les aus nord-europees. Entre les quals destaquen: la corpetassa, l'agró blau, l'agró blanc, l'esplugabous i diversos tipus d'ànecs. Hi ha cap blaus i cullerots, a més d'altres espècies aquàtiques com la juia, la cama-roja pintada i l'arner. També és un lloc de pesca per a l'àguila peixatera i d'alimentació per al falcó marí.

Entre els rèptils hi destaca la serp d'aigua. I pel que fa als mamífers hi podem trobar petits mamífers rosegadors, a més d'erició i mostel.

Serveis i direccions d'interès:

Conselleria de Medi Ambient.
Av. de Gabriel Alomar i Villalonga, 33
07006 Palma de Mallorca
Tel. 971 17 68 00
www.caib.es

Visites a la Reserva:

La totalitat de s'Albufereta és de propietat privada i sols s'hi pot accedir amb permís dels propietaris. Tanmateix, hi ha camins públics que permeten una visita molt extensa, que es pot fer perfectament amb bicicleta, en un dels itineraris cicloturístics de major interès natural de les Illes.